

01

OD KRIZE K ALTERNATIVÁM

Pražská škola alternativ
Sborník 01

OD KRIZE K ALTERNATIVÁM

Pražská škola alternativ – Sborník 01

Vydavatel:

Ekumenická
akademie

Ekumenická akademie Praha
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel./fax: +420 272 737 077
www.ekumakad.cz

Grafická úprava:

PLANB

Vytisknuto na certifikovaném papíře
FSC (Forest Stewardship Council)
www.fsc.org

Vydání financovala Nadace Rosy Luxemburgové.
Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti
příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat
za oficiální stanovisko Nadace Rosy Luxemburgové.

Rok vydání: 2013

ISBN 978-80-904405-6-2

01

OD KRIZE K ALTERNATIVÁM

Pražská škola alternativ – Sborník 01

OBSAH

ÚVOD: Projekt Pražská škola alternativ	3
Jiří Silný, Ekumenická akademie Praha	
Od krize k alternativám: ekonomický pohled	4
Ilona Švihlíková (Alternativa Zdola)	
Postkapitalistické alternativy: ekonomická demokracie	8
Marek Hrubec (Centrum globálních studií)	
O alternativách	12
Michael Hauser (Socialistický kruh)	
Česká energetika – bída samozvané tradice	17
Milan Smrž (Eurosolar.cz)	
Intervence současného umění do veřejného prostoru I. Historický kontext a motivace	20
Milan Kreuzzieger (Centrum globálních studií)	
Na Pražské škole alternativ se podílejí:	
Ekumenická akademie Praha	23
Alternativa Zdola	24
Eurosolar – národní sekce evropského sdružení pro obnovitelné zdroje	25
Masarykova demokratická akademie	26
Iniciativa ProAlt	27
Socialistický kruh – SOK	28
Socialistická Solidarita	29
Česká koalice Social Watch	30
Levá perspektiva	31
Nadace Rosy Luxemburgové	32

ÚVOD: Projekt Pražská škola alternativ

V současné krizi české společnosti i systémové krizi globální se stále méně lidí spokojuje s tvrzením, že to prostě jinak nejde. Naopak roste pocit, že to už nejde takhle dál, že je třeba změna. Ale jaká změna? Odpověď na takovou otázku vůbec není jasná. A obavy, jestli je vůbec možné něco změnit, přestože změna je evidentně nutná, vyvolávají všeobecnou úzkost, která má epidemický ráz. Častou reakcí je apatický pocit bezmoci nebo různé formy úniku z reality. To všechno nahrává těm, kterým vyhovuje status quo.

Ale důležité je, že otázky se kladou. Důležité je, že důvěra v systém globální ekonomické, politické a ideologické nadvlády je narušena. Dokonce už se takové otázky začínají klást i u nás. V devadesátých letech mnozí přijímali negativní společenské jevy, jako např. růst kriminality nebo zvyšování sociálních rozdílů, jako důsledek radikální společenské změny nebo jako jakousi cenu svobody. Po více než dvaceti letech se však už ani pravice vládní strany neodvolávají na neblahé dědictví socialismu jako příčinu našich současných problémů. A tak nebezpečí tentokrát prý přichází z budoucnosti. Slyšíme např., že nám hrozí krach jako zadluženému Řecku. Přitom protilehem mají být stále jen ty stejné jednoduché poučky neoliberální ideologie, které praxe za cenu nezměrných obětí mnohonásobně vyvrátila a které tak přinášejí to, před čím mají ochránit. I v našem prostředí sice tato primitivní ideologie ztrácí svou hypnotickou moc, ale víc než kde jinde je tu otázkou, čím ji nahradit. Vždyť ani strany, které se hlásí k levici, nenabízejí skutečně nosné dlouhodobé alternativní koncepty. Jak to dnes vidíme v mnoha zemích světa, obnova politického myšlení a praxe je úzce spojena s aktivitou angažovaných občanů.

Naděje na nápravu přichází zdola, ale cesta není jednoduchá. V běžném životě nedostatečná informovanost a orientace spotřebitelů umožňuje podvodné praktiky různým prodejčům a lichvářům a přivádí lidi do neřešitelných situací. Řada lidí není dostatečně informována o vlastních právech a neorientuje se ve složitém právním a byrokratickém systému, který práva má chránit. Podobně obtížné je orientovat se v záplavě mediálních informací, které jsou příliš často spíše manipulacemi. Nemožné se zdá porozumět ekonomickým a politickým systémům, které rozhodují o současné a budoucí podobě společnosti. Ti, kdo z asociálních změn, označovaných za reformy, mají prospěch, záměrně zkreslují fakta nebo přímo lžou o výchozích a důsledcích jednotlivých politik. Proto je tak důležitým předpokladem změny pochopení souvislostí a znalost možných alternativ.

Kromě odhalování manipulací a klamů je důležité otevírat budoucnost poznáváním a realizováním alternativních řešení stávajících problémů. Důležité je hodně vědět. Znat myšlenky a zkušenosti těch, kdo na různých místech usilují o vytvoření lidštějšího světa. Takových reálně fungujících ekonomických, sociálních i politických alternativních konceptů na úrovni místních komunit ale i celých států je už překvapivě mnoho. A při pozornějším pohledu lze zjistit, že i u nás je spousta lidí, iniciátiv a organizací, které se angažují pro zachranu otevřené budoucnosti. Aktivní lidé a skupiny tvoří menšinu a navíc menšinu rozptýlenou a vzájemně nekomunikující. Ale doba se mění a důležitým znakem současnosti je právě propojování nejrůznějších sociálních hnutí a občanských organizací.

Nabídka vzdělávání ve smyslu získávání vhledu a kompetencí, které by občany soustavně uschopňovaly být aktéry ve společnosti a nejen pasivními diváky, je u nás zatím velmi omezená a v systému formálního vzdělávání prakticky zanedbatelná. Právě na tuto situaci se snaží reagovat náš projekt Pražská škola alternativ. O něco podobného se v Ekumenické akademii snažíme už několik let, ale teprve nyní se nám podařilo získat dostatečné financování díky podpoře Nadace Rosy Luxemburgové, která je spojena s německou politickou stranou Die Linke, Levice a rozhodla se podpořit levicový občanský dialog v České republice. Zásadní je, že se v rámci projektu podařilo propojit několik existujících alternativních hnutí a organizací. Jsou to ProAlt, Centrum globálních studií při AV a FF UK, Alternativa Zdola, Eurosolar, Socialistický kruh a Masarykova demokratická akademie, organizace, které se představují na jiném místě této publikace. Společně předkládáme nabídku progresivních konceptů společenské změny v různých oblastech a to nejprve formou tematických diskusních cyklů, později snad i intenzivnější formou kurzů. Pro začátek jsme vybrali čtyři oblasti: politicko-ekonomickou, kulturně-uměleckou, mediální a ekologickou.

V tomto prvním sborníku Pražské školy alternativ nabízíme texty, charakterizující témata, kterým jsme se v prvním semestru věnovali. Představí je koordinátoři jednotlivých diskusních cyklů. Doufáme, že to pro čtenáře bude zajímavé a inspirující čtení.

Jiří Silný, Ekumenická akademie Praha

Od krize k alternativám: ekonomický pohled

Ilona Švihlíková (Alternativa Zdola)

Hlubku současné krize nelze měřit jen propadem hrubého domácího produktu či poklesem mezinárodního obchodu. Její hloubku spíše vystihuje to, do jaké míry není politický mainstream schopen ani ochoten reflektovat její zlomový charakter a nabídnout odpovídající alternativy. Z toho hlediska vystupuje do popředí důležitost jiných politických uspořádání než „klasických“ politických stran, např. občanských iniciativ a sdružení, které by se mohly stát novou hybnou silnou ZMĚNY.

Krize v obecném smyslu slova značí, že daný systém ztratil schopnost regulovat vnitřní nerovnováhy. Ukazuje tedy, že se tato struktura dostala na rozcestí svého dalšího fungování. Pokud se v současné době krize srovnává s Velkou depresí 30. let minulého století, resp. je jednoznačně uznávána jako nejhlubší krize od této doby, pak by se snad dalo očekávat, že bude následovat velmi hluboká reflexe kořenů krize a nástinu řešení.

Prvotní hledání skutečných příčin a často velmi ostrá prohlášení vrcholných světových politiků silně kontrastují se současnou situací a s ekonomickou politikou, která jako by byla deja vu předcházejících dekád.

Podíváme-li se na bezprostřední reakce na plné propuknutí krize, udiví nás jednak překvapení většiny ekonomů. Navzdory tomu řada tzv. alternativních ekonomů, např. J. B. Foster a F. Magdoff, na zásadní nerovnováhy upozorňovali již dlouhou dobu, podobně jako J. Stiglitz. Z geopolitického hlediska určitě stojí za zmínku akce fóra G20, které bylo vytvořeno jako reakce na Velkou asijskou krizi (1997/98).

Během prvotních měsíců vykristalizovalo několik názorů na skutečné příčiny krize a tím pádem i na opatření, která je nutno učinit, aby krize jednak netrvala příliš dlouho a především neměla tak hrozné sociální dopady jako ve 30. letech (okamžitá opatření) a dále zabránit jejímu opakování (preventivní, dlouhodobá opatření). Mimo reakce vlád, které se po dlouhých dekádách prosazování neoliberalní ekonomiky rozpomněly na aktivní, převážně keynesiánskou politiku (ať již ve formě různých stimulačních balíčků, cílené podpory určitých odvětví, nízkých úrokových sazeb či dokonce znárodňování finančních ústavů), je zajímavé pozorovat reakci Mezinárodního měnového fondu (MMF). Není překvapivé, že krize tuto organizaci zaskočila podobně jako mnohé jiné, byť jedním z účelů její existence je právě krize předvídat a zabraňovat jim. Pozoruhodná je spíše reakce. Zatímco v předcházejících krizích, které vypukly na periferii a semiperiferii globální ekonomiky (a jejichž frekvence je nebyvalá!) v Mexiku, Thajsku, Rusku či Argentíně, MMF vždy nařizoval jeden typ drsné monetární a fiskální restrikce s primárním cílem uspokojit věřitele (čili spekulanty) ze západních zemí, dělal při vypuknutí současné krize mrtvého brouka, aby se nakonec přihlásil k přesně opačné politice. Tedy k aktivní roli vlády, jak již bylo naznačeno výše. Argumentace, že Spojené státy se nesmějí ekonomicky zhroutit, protože jinak by se zhroutilá celá globální ekonomika, tyto keynesiánsky laděné návrhy „ospravedlnila“.

Přestože především v ČR získal velkou pozornost názor prezidenta Václava Klause o tom, že krize je prostě běžná chřipka, na kterou není třeba nějak reagovat, v celosvětovém kontextu je tento názor skutečnou výjimkou. Vykristalizovaly spíše jiné dva hlavní proudy, které pak logicky navrhuji, či spíše navrhovaly, odlišná řešení do budoucna.

První názor si získal zřejmě největší podporu a týká se finančních trhů. Přelití problémů z finančních trhů do reálné ekonomiky je chápáno především přes kanál zamrznutých úvěrů (credit crunch). Tento přístup se tedy zaměřuje především na regulaci spekulace (viz úvahy o zavedení Tobinovy daně – dnes v podobě Financial Transaction Tax), rozpoznání tzv. systémového rizika, omezení vyplácení bonusů pro bankéře v rámci čtvrtletí, regulace ratingových agentur apod. De facto se říká, že reálná ekonomika je víceméně v pořádku, ale selhala složka finanční, která příliš zbytněla (ale už se neříká proč!) a začala nad reálnou ekonomikou dominovat.

Navrhovaná opatření mají tedy velmi mírný reformistický charakter, nicméně, jak jsme nyní svědky, ani ta se v posledních letech nepodařilo komplexně uskutečnit.

Další názory už mřív k jádru problému, k reálné ekonomice. Říkají zhruba, že krize se sice nejdříve projevila ve finanční sféře, ale její skutečné příčiny jsou mnohem hlubší a leží v nerovnovázném vývoji globální ekonomiky.

Jeden z nejhlubších a nejpracovanějších materiálů, který představuje nejen kritiku ale i ALTERNATIVU vůči současnému systému, je tzv. Stiglitzova zpráva, připravená panelem expertů pro prezidenta 63. Valného shromáždění OSN M. E. Brockmanna a projednávaná v rámci OSN. Stručně bychom ji mohli shrnout jako určitý návrh na keynesianismus v globálním, solidárním měřítku. Příčiny ekonomické krize dle této zprávy neleží pouze ve finanční sféře, ale především v reálné ekonomice – nárůst nerovnosti uvnitř i mezi státy a globální nerovnáha ve světové ekonomice. Zpráva drtivě kritizuje nejen finanční sféru, ale celý systém neoliberálního kapitalismu (na mezinárodní úrovni vyjádřeny souborem „těch správných receptů“ – Washingtonským konsenzem). Velmi zajímavý je již úvod do této zprávy, který si bere na mušku tzv. tržní fundamentalismus a kritizuje komplexní selhání, které bylo krizí vyjádřeno: na úrovni teoretické ekonomie, filosofie, institucí, praktické politiky i etiky. Chápe tedy současnou krizi podstatně hlouběji než jako finanční selhání systémově důležitých institucí. Zároveň jsou v této „preambuli“ zopakovány jednoduché zásady demokratické governance, které ale nebyly (a bohužel stále nejsou) aplikovány:

- ti, již jsou určitou politikou ovlivněni, musejí mít hlas, aby se mohli vyjádřit a reagovat
- ti, kteří něco způsobí, za to musejí nést odpovědnost.

V současné době jsme svědky pravého opaku. Ekonomická opatření dopadají nejvíce na ty, kteří se nemohou bránit a nemohou utéct do žádných daňových rájů apod. a jejich hlas je přinejmenším ignorován či spíše zesměšňován nebo dokonce násilně utlačován.

A ti, kteří se přímo podíleli na machinacích ve finančním sektoru, zůstali často nepotrestáni a znovu obnovili vyplácení svých obrovských bonusů za „dobré hospodaření“.

Preambule zprávy navíc konstatuje, že představa, že trh dokáže vyřešit všechny (!) problémy lidstva, včetně sociálních a ekologických a redukce člověka na „homo economicus“ je absurdní. Celá úvodní část je zakončena modifikovaným heslem Světového sociálního fóra: Lepší svět je možný.

V analýzách krize se hovoří o nárůstu nerovnosti, především dlouhodobé stagnaci mezd, která podvázala kupní sílu. Rozevírající se nůžky mezi agregátní poptávkou a nabídkou byly překryty nárůstem zadlužení domácností. Zároveň si v posledních desetiletích nejvíce pomohli ti nejbohatší, jejichž příjmy se doslova odpoutaly nejen od zbytku populace, ale také od jakékoliv vazby např. na produktivitu práce.

Oslabené vlády, které, nehledě na politickou orientaci, podlely neoliberálnímu tlaku, se zapojily do globálního závodu ke dnu (race to the bottom), kdy se vzájemně předháněly, která z nich vytvoří konkurenceschopnější podmínky pro investory, což ve skutečnosti vedlo k daňovému, sociálnímu a ekologickému dumpingu. Asymetrický vliv globalizace, který vede ke snazšímu pohybu kapitálu na úkor práce, se musel projevit v boomu financnictví, které dodávalo výnosy, jichž nebylo možné dosáhnout v reálné ekonomice.

Stiglitzova zpráva se však neomezuje na pouhou kritiku, ale navrhuje řadu principů a také konkrétních kroků, na kterých je třeba postavit nový ekonomický systém.

Principy budoucího uspořádání jsou následující:

- obnovit rovnováhu mezi trhem a vládou (tj. posílit roli vlády, vrátit státům ekonomickou suverenitu)
- transparentnost a zodpovědnost i do ekonomické sféry (kritika centrálních bank, které mají velkou ekonomickou moc, ale nenesou žádnou odpovědnost za své kroky)
- krátkodobé akce a dlouhodobé vize musejí být v souladu
- u všech hospodářských politik musejí být zváženy dopady na sociální a environmentální sféru
- vyvarovat se globálních nerovnováh a asymetrií
- prosazovat nejen v akademické sféře intelektuální pestrost – odmítnout jasně koncept, že je možná jen JEDINÁ cesta (narážka na koncept TINA, který zavedla M. Thatcherová a který je akronymem sloganu There is no alternative).

Mezi konkrétní nástroje, jak je možno napravit současnou situaci, pak patří:

- obnovit progresivní zdanění, nejen jako nástroj redistribuční, ale jako významný stabilizátor ekonomického cyklu
- omezit daňovou konkurenci a jít směrem k daňové harmonizaci (především u firem)
- odstranit investiční pobídky, jež jsou pro vlády neudržitelné a ponižující
- koordinovat globální stimuly v případě náznaků opakování krize
- upravit roli centrálních bank, ať se to týká nezávislosti či širšího pohledu na ekonomické dění (tj. ne pouze se soustředit na vývoj inflace, ale chápat ekonomiku jako celek)
- navýšit prostředky rozvojové spolupráce, zajistit její stabilitu, odmítnout podmíněnost úvěrů a půjček
- dostat WTO pod systém OSN
- zrušit nebo radikálně zreformovat MMF a Světovou banku
- navrátit se zpět ke Keynesovi i v otázkách mezinárodního měnového systému, např. úvahy o zavedení nezávislé rezervní měny

Shrneme-li hlavní přínos Stiglitzovy zprávy, jasně vidíme, že jde mnohem více do hloubky než úvahy o regulaci finančního sektoru, které jsou koncentrovány spíše jen na spekulativní kapitál. Nerovnosti i nerovnováhy jsou bezesporu hlavním znakem současné globální ekonomiky. Jako problémové ovšem vidím, že tyto nerovnosti (asymetrie mezi kapitálem a prací) jsou spíše nahlíženy tak, že byly vyvolány aplikací chybných ideologií (neoliberalismu). Pokud tedy bude dominance neoliberálního myšlení odstraněna, bude možné se globální koordinací vrátit ke keynesiánské politice a provozovat globálně stát blahobytu, který je spjat se „zlatými léty kapitalismu“ 50. a 60. let minulého století. Není tomu ale spíše tak, že neoliberalismus reagoval na určitý stav světové ekonomiky v 70. letech? Je skutečně možné rozevírající se nůžky mezi kapitálem a prací reformisticky, byť v nadnárodním rámci, zkoušet narovnat? Jak by se v takovém nadnárodním systému řešil hlavní rozpor, a to stále slabší vazba mezi ekonomickým růstem a růstem pracovních míst? Takovýchto otázek se nabízí celá řada, a to právě ve smyslu, jak hodnotit tuto krizi – zda jako systémovou a formační, nebo jako vážnou krizi, která ale neznamená konec globálního kapitalismu, jen vyžaduje jeho zásadní korekci.

Stiglitzova zpráva navíc klade velký důraz na nadnárodní řízení, u něhož je vždy velké riziko, že se elity opět zmocní agendy a zájmy občanů budou od center rozhodování vzdáleny ještě více než předtím. Pokud by snad mělo dojít k pokusu o aplikaci Stiglitzovy zprávy (čemuž zatím nic moc nenavědčuje), pak by bylo podle mého názoru vhodné posílit lokalizační a decentralizační tendence nejen z pragmatických ekonomických důvodů, ale také z důvodu legitimity takového uspořádání.

Podívejme se nicméně, jak bylo s návrhy Stiglitzovy zprávy naloženo. První summit G20 snad ještě mohly signalizovat ochotu postupovat společně, ovšem spíše v krizových okamžitých krocích. Již v roce 2009 se Německo začíná obávat vhodného načasování „exit strategy“, neboli konce stimulace ekonomiky. Schvaluje navíc ústavní zákon o vyrovnaných rozpočtech, který je dokonce i Financial Times považovaný za ekonomickou negramotnost. Konečné rozhršení, zda budou alespoň některé body aplikovány na globální sféře, zasadila řecká krize. Nejenže vedla k rychlému zavedení „exit strategy“, ale zároveň vnesla do G20 hluboké rozpory. Na jedné straně EU, reprezentovaná Německem, která chtěla „obnovit důvěru trhů“ tvrdou fiskální konsolidací, na druhé straně USA, které se rozhodly pro další stimul pomocí tzv. kvantitativního uvolňování. Konec společného postupu pak demonstroval závěr roku 2010, kdy se objevil pojem „měnové války“. Ten dobře ilustroval, kam jsme se od krize dostali a jak bylo „splněno“ odhodlání vlád. Od stimulů, které měly vést k oživení ekonomik, jsme se dostali k opakování politik z 30. let, tedy utlumení vnitřní poptávky a snaze o růst vnějškově, čistým exportem. Jedním z nástrojů se stalo umělé podhodnocování měn. Místo kooperace se tedy objevují přímo měnové války. Místo posílené pozice vlád jsou to opět finanční trhy, které vydávají ty správné signály a neomylně rozhodují o tom, která země vyhlásí či nevyhlásí neschopnost splácet své dluhy. Místo opatření narovnávacích nerovnováhy, tu jsou „nezbytné“ fiskální škrty, které nejvíce dopadnou na ty nejchudší. Takto vypadá sebereflexe nejlhubší krize od 30. let minulého století. A právě podoba současného vývoje mě vede k závěru, že se systém dostal již do takové extrémní polohy, kdy už není schopen žádné sebereflexe a není schopen ani mírně korigovat ty nejvíce negativní rysy. Jediné, co umí, je sebedestruktivně pokračovat v neoliberální politice, která nás dovedla až ... do současné situace.

Nemůžeme se ovšem smířit s jakousi další, upgradeovanou verzí TINA. Naopak, hloubka současné krize znamená, že skutečné, systémové ALTERNATIVY jsou důležitější než kdy jindy. Jako první, snad banálním úkolem, je umožnit hlubokou diskusi o alternativách a překonat skepsi většiny lidí, kteří sice nehodnotí současný systém jako kladný, zato ale jako jediný možný. Výrok, že dnes je snazší si představit konec světa než konec kapitalismu, dostal po obratu většiny vlády novou sílu.

Přesto alternativy existují i v současném světě. Velkou inspirací jsou progresivní vlády v Jižní Americe, které nejenže posilují roli vlády v ekonomice (např. znárodněním), ale především podporují také decentralizaci a to přes podporu komunit a komunitního hospodaření. Dobrovolnická práce, participace zaměstnanců na řízení firem, rozvoj družstevnictví, důraz na přímou demokracii, návrat půdy původním obyvatelům Latinské Ameriky, pokusy o jiný typ mezinárodního obchodu než jen „free trade“ (ALBA), to vše by nemělo projít bez povšimnutí. Přestože je proces v Latinské Americe plný překážek a vnitřních kontradikcí, je nutno ho bedlivě analyzovat, poučit se z něj a hledat, jaké jsou možnosti aplikace v evropském prostoru.

Opravdu životaschopná alternativa může dle mého názoru vzejít jen zdola, od občanů, a musí řešit zásadní rozpory současné doby. Mezi hlavní z nich patří skutečná demokracie, nejen na politické úrovni, ale i v ekonomické. Spolu s technologickým rozvojem bude nutné nově definovat práci. Činnosti, které jsou pro přežití a důstojný život lidského rodu nezbytné, a které často vykonávají ženy, jsou dnes brány jako neviditelné a jsou často společensky nedostatečně oceňovány, o finančním hodnocení ani nemluvě. Jakákoliv zásadní alternativa nemůže brát vývoj životního prostředí jako vedlejší náklad, ale jako zásadní součást veškerého uvažování. Současný systém korekcí v tomto směru není schopen. Je proto třeba hledat skutečné ALTERNATIVY. A to je i hlavním cílem projektu Pražská škola alternativ.

Postkapitalistické alternativy: ekonomická demokracie

Marek Hrubec (Centrum globálních studií)

Zatímco na počátku devadesátých let převažovala atmosféra optimismu a naděje v politické, ekonomické a další změny, v současné době vystihuje ducha doby nespokojenost, hněv, deziluze, pesimismus. První období bylo provázáno s pokusy o demokratizaci, současné období podhaluje pozadí (kvazi)demokratizačních procesů a odkrývá struktury ekonomické a politické moci: asociální a korupční praktiky nacionálního a transnacionálního kapitalismu. Není proto překvapující, že se lidé stále více ptají, jaké existují postkapitalistické alternativy.

Postkapitalismus přitom lidé vnímají mnoha různými způsoby. V zásadě je můžeme rozlišit pomocí dvojhoj porozumění předponě post-. V prvním pojetí předponu ve slově postkapitalismus vnímají podobně jako ve slově postmodernismus. Ten sice v 70. letech kritizoval rigidnost moderních forem společenského uspořádání a myšlení, ale po jisté proměně dospěl v 90. letech k překročení a zároveň zachování určitých momentů moderny v její restrukturované podobě. Prefix post- zde znamená významnou přeměnu, ale zároveň zachování prvků původního modelu.

V druhém pojetí lidé chápou post- v termínu postkapitalismus radikálněji, a to ve smyslu, v jakém ho vnímají ve slově postkolonialismus, tj. jako odmítnutí. Kolonialismus byl negativním jevem, který je nutné zcela odmítnout a dostat se k jinému systému. Restrukturalizace není možná, je nutné nahradit dosavadní systém systémem novým.

Ačkoli mnoho lidí již ví, zda chce kapitalismus přeměnit nebo zcela odmítnout, někteří další nespokojení lidé se zatím nepřiklánějí ani k jedné z těchto variant. Odhodlali se ale už uvažovat o alternativách a začínají si utvářet názory alespoň na dílčí řešení. Ať už je jejich stanovisko to či ono, všechny spojuje potřeba získat dobrý přehled o různých ekonomicko-politických alternativách.

Alternativy mohou být náročné na uvažování, ale jejich základní východiska jsou jasná. Příkladem může být úvaha o demokracii v oblasti politiky a ekonomiky. Zatímco je obvyklé hovořit o větší demokratizaci v politice, obdobná úvaha většinou chybí v oblasti ekonomiky. Jak je možné, že v ekonomice se lidé spokojují s hierarchickou strukturou řízení a s nemožností zaměstnanců rozhodovat o řízení podniků? Jinými slovy, jak je možné, že v politice chtějí demokracii, a v ekonomice tolerují diktaturu? Proč si nechají líbit ekonomické autoritářství a sociální nespravedlnost?

Ekonomickou demokracii je možné realizovat v různých modelech. Předně je ale třeba říci, že většina lidí dnes neuvažuje o návratu k modelu ekonomického uspořádání, který se realizoval v tzv. reálném socialismu před rokem 1989. Jedním ze dvou pilířů tohoto režimu – státní vlastnictví výrobních prostředků (zjednodušeně řečeno podniků) – sice na první pohled byl spojen s občany, kteří by měli mít možnost demokraticky zasahovat do ekonomiky, ale občané neměli skutečný výkon vlastnictví, které bylo de facto v rukou stranických elit. V tomto smyslu se tedy jednalo jen o formální kolektivní vlastnictví, nikoli o skutečnou ekonomickou demokracii, v níž by občané o svém vlastnictví mohli rozhodovat. Druhým pilířem, který stojí v opozici k trhu, je státní plánování elitami, jež se v praxi ukázalo jako rigidní a nevykonné.

Jaké jsou tedy modely skutečné ekonomické demokracie? Za prvé, Parecon, tedy participativní ekonomika, odmítá jak trh, tak plánování elitami a je založena na demokratickém vytváření plánů občany samými.¹ Zatímco centrální plánování státními byrokraty poskytovalo v minulosti podíl na ekonomickém rozhodování jen malé elitě politiků a expertů, participativní ekonomika umožňuje, aby se do rozhodování zapojili všichni občané,

1 Albert, M., Parecon. Life After Capitalism. London, Verso 2003.

tedy rovnost v ekonomickém rozhodování. Lidé mají možnost vyjádřit názory o svých potřebách a přáních a na jejich základě formulovat ekonomické projekty a společně celkový rozvrh hospodářství, v němž spolu zároveň existují různé formy vlastnictví, s převahou různých forem skutečného kolektivního vlastnictví, ovšem nikoli jen formálního jako v systému státního socialismu. Občanské rozvrhování hospodářství by v komplexní moderní ekonomice samozřejmě vyžadovalo rozhodování důsledně podložené projednáváním jednotlivých kroků s experty na různé problematiky a s vedením podniků, aby rozhodnutí zaměstnanců probíhala s potřebnou znalostí věci. Kritici participativní ekonomie však namítají, že občanské plánování ekonomiky by bylo velmi komplikované a neefektivní, protože lidé by ani po poradě s odborníky nebyli kvalifikovaní natolik, aby byli schopni artikulovat své představy o budoucí poptávce zboží a služeb.

S participací občanů v ekonomice v některých verzích Pareconu úzce souvisí také řešení nerovnosti v oblasti dělby práce na méně a více společensky atraktivní. Každý člověk by měl v Pareconu mít svoji práci rozdělenou mezi více profesí a vykonávat méně a více atraktivní povolání (například ráno uklízet, v poledne vařit a odpoledne svobodně bádát) nebo vykonávat případně jen jednu práci středně společensky ceněnou. Takováto rovnostářská dělba práce by však byla náročná, neboť by od většiny lidí vyžadovala schopnost vykonávat více profesí. Pokud by nedošlo k rozšíření tohoto modelu do dalších zemí, menší dělba práce s následnou menší efektivitou pracovníků by vedla k ekonomickému oslabení země v konkurenci s dalšími zeměmi, které by byly výkonnější.

Jelikož Parecon klade velké nároky na schopnost občanů provádět ekonomické plánování a na jejich schopnost obstat ve více profesích, je tento model pro mnoho občanů méně představitelný a proto také méně realistický. Realističtější modelem, i když patrně méně spravedlivým, je druhý model ekonomické demokracie: podniková ekonomická demokracie. Tento model počítá na rozdíl od Pareconu s plánováním jen ve velmi omezené míře a většinu prostoru ponechává trhu, i když mu není ponechán zcela volný průběh, neboť je regulován ve jménu sociální spravedlnosti.

Tento druh ekonomické demokracie předpokládá různé formy kolektivního vlastnictví. Na jedné straně bude odstraněna situace, kdy by větší podniky byly drženy v soukromém vlastnictví a v důsledku toho by vlastníci mohli ovládat nevládníky/zaměstnance, neboť soukromé vlastnictví je způsob panství. Na druhé straně tento vlastnický druh ekonomické demokracie nepracuje s významným nebo žádným podílem státního vlastnictví výrobních prostředků. Vychází z toho, že spolu budou na trhu soutěžit různé podniky, jež budou drženy v různých formách kolektivního vlastnictví většinou na úrovni nižší, než je vlastnictví státní. Jako příklad mohou sloužit družstva, která existují i dnes, i když pouze v malém množství. Více populární jsou v současné době družstva bytová. Model družstevnictví byl však velmi rozšířen za první republiky, v období jejího konce bylo v Československu kolem 10 tisíc družstev (výrobních a spotřebních). Jedním z neúspěšnějších příkladů je mondragonský experiment ve Španělsku, který zahrnuje nejen vlastní družstevní podniky na výrobu sporáků, strojírenských nástrojů a mnoha dalších výrobků, ale také školy, výzkumná střediska a jako spojovací centrum družstevní banky.² Celý komplex se rozrostl na 53 tisíc družstevníků, z nichž je mnoho žen ve vedoucích pozicích. Oproti většině současných podniků, v nichž je většina žen různými způsoby diskriminována a za stejnou práci bere menší plat než muži, se v Mondragonu prosazuje větší spravedlnost mezi muži a ženami. Komplex je přitom se svými výrobky úspěšný i za hranicemi Mondragonu a Španělska, své výrobky prodává po celé Evropě, Latinské Americe nebo Číně. Po negativních důsledcích finanční krize v USA, zejména po ztrátě milionů pracovních míst, podepsal mondragonský komplex smlouvu s největšími americkými automobilovými odbory a začal ve spolupráci s nimi budovat podobný družstevní komplex v USA. Družstevnictví ani v prvorepublikovém Československu, ani v Mondragonu sice nepředstavuje celostátní nebo makroregionální model, s jakými počítá podniková ekonomická demokracie, je ale inspirativním a následovatelným příkladem.

Dalším druhem kolektivního vlastnictví mohou být městské, krajské a případně i státní podniky (a za určitých právních pravidel také podniky nadnárodní) a další druhy společného vlastnictví, v nichž občané mohou skutečně vykonávat řízení a nejsou ve výkonu svého vlastnictví nahrazováni politickými a byrokratickými elitami. Každý zaměstnanec má jeden hlas.

---

2 MacLeod, G., From Mondragon to America. Experiments in Community Economic Development. University College of Cape Breton Press, Sydney 1997.

Předností podnikové ekonomické demokracie je její realističnost, neboť její prvky – podniky v různých formách společného vlastnictví – jsou již dnes v menší míře realizovány a mohou být postupně rozvinuty do měřítka, v němž by už nešlo pouze o doplněk současného systému, ale v němž by se tyto dosud marginalizované prvky staly většinovým druhem vlastnictví a tudíž pilířem nového systému. Nevýhodou tohoto systému je, že trh stejně jako v současném systému produkuje v důsledku konkurenčního prostředí značné nerovnosti mezi družstvy a dalšími podniky a tyto nerovnosti se pak přenáší do nerovných a konfliktních vztahů mezi zaměstnanci.

Významným doplňkem a korekcí tohoto modelu vlastnické ekonomické demokracie může být participativní rozpočet, který občanům umožňuje rozhodovat nejen o zvolení politika, strany a jejich programu, ale také o rozpočtu nebo alespoň části rozpočtu vesnice, města nebo kraje.³ Participativní rozpočet je schopen odstraňovat nedostatky v rozhodování politiků, kteří často upřednostňují své soukromé zájmy před zájmy veřejnými. Zároveň redukuje nedostatky (nerovnosti a napětí) vytvářené trhem. Pokud občané rozhodují o politických programech a zároveň rozhodují o nasměrování rozpočtu podniků, odstraňují tím alespoň v malé míře napětí mezi nimi, neboť takto fakticky vymezují hranice nerovností. Participativní rozpočet by spolu s dalšími prvky tohoto modelu mohl vytvářet jakýsi přechodový model mezi ekonomickou demokracií vlastnickou a samosprávnou.

Model, který zmíněné napětí mezi podniky na trhu a následně mezi lidmi skutečně významně odstraňuje, je právě třetí model ekonomické demokracie: samosprávná ekonomická demokracie. Na tento druh demokracie bych rád položil důraz, neboť se mu v tomto semestru v rámci pěti seminářů nejvíce věnujeme v návaznosti na překlad knihy Davida Schweickarta *Po kapitalismu: ekonomická demokracie*.⁴ Jedná se sice o model organizačně náročnější než ten předchozí, protože komplexním způsobem odstraňuje zmíněné napětí, ale zároveň jde o velmi realisticky pojatý model, který by pro občany nebyl obtížný na pochopení a uskutečnění. Obsahuje tři základní prvky: trh, zaměstnaneckou samosprávu a společenskou kontrolu investic.

Co se týče zaměstnanecké samosprávy, každý zaměstnanec má jeden hlas jako v předchozím modelu. Zaměstnanci vytvářejí zaměstnanecké rady, v nichž se radí a ve spolupráci a po poradě s vedením podniku přijímají rozhodnutí. Aby však zaměstnanci neusilovali v konkurenčním prostředí trhu pouze o zisk svého vlastního podniku na úkor podniků druhých a nevytvářeli tak velké nerovnosti, v tomto modelu své podniky nevlastní, vlastnictví podniků je společenské na vyšší rovině než podnikové, zejména na státní. Zaměstnanci však plně podniky řídí a rozhodují o rozdělení zisku mezi sebe. Jelikož si mezi sebe mohou rozdělit celý čistý zisk, mají motivaci řídit podnik efektivně.

Zaměstnanci však nemohou prodat kapitálový základ a rozdělit si zisk z něj mezi sebe. Jelikož musejí kapitálově jistiny ponechat, nemohou podnik „vytunelovat“. Zrovna tak jako v politické demokracii nemohou prodat svůj hlas při parlamentních volbách a stát se v oblasti politiky poddanými nebo otroky, v ekonomické demokracii nemohou prodat svůj podíl na ekonomickém rozhodování a stát se otroky na pracovišti.

Při správě kapitálového základu se samozřejmě počítá s určitým odpisovým fondem a s investicemi na opravy a získání nových prostředků výroby a služeb. Pokud nějaký podnik není efektivní a nevytváří výsledek na úrovni minimální mzdy, musí být – po určitých časově a finančně limitovaných pokusech o jeho revitalizaci – uzavřen. Zaměstnanci, kteří z tohoto podniku odejdou, pak získají stejná práva – jeden zaměstnanec, jeden hlas – v jiném podniku, v němž s pomocí společnosti budou moci získat nové místo.

Každý podnik platí daně, které se odvádějí do společných investičních fondů. Společenská kontrola nad investicemi se uskutečňuje prostřednictvím těchto fondů, které jsou spravovány veřejnými bankami. Tyto banky umožňují návrat financí do ekonomiky na základě ekonomického rozhodování občanů v jejich spolupráci s politiky a odborníky na jednotlivé rezorty a jednotlivé oblasti výroby, služeb atd. Toto společné rozhodování o investování prostředků do jednotlivých podniků nebo do zakládání nových, společně s regulací a korektivními intervencemi do neefektivních podniků, je sice společným, ale pouze rámcovým projektem občanů, ale není celkovým plánováním, neboť je respektována role trhu v tomto systému.

3 V současné době existuje participativní rozpočet ve více než 2000 městech, krajích či institucích v Brazílii, Německu, Francii a dalších zemích.

4 Schweickart, D., *Po kapitalismu: ekonomická demokracie*. Bratislava, Vydavatelstvo Slovenských spisovateľov 2010.

Souhrnně lze říci, že zatímco první model Parecon klade důraz na občanské plánování, druhý model podnikové ekonomické demokracie naopak připouští nahodilost trhu. Třetí model samosprávné ekonomické demokracie je z tohoto hlediska prostřední cestou mezi těmito dvěma póly, neboť sice také připouští trh, ale zavádí společenskou kontrolu nad investicemi. Rozdíl mezi podnikovou a samosprávnou demokracií spočívá navíc v tom, že podnikový model sice umožňuje kolektivní vlastnictví v podnicích, konkurence mezi podniky v tržním prostředí však vytváří konflikty a nerovnosti mezi podniky a tím i mezi lidmi. Oproti tomu samosprávný model umožňuje zaměstnancům rozhodovat o celém zisku, ale kapitálový základ podniků je spravován všemi občany a nikoli jen zaměstnanci jednotlivých podniků, kteří by mohli egoisticky dbát jen o zájem svého podniku. I když se zřejmě zdá být Parecon spravedlivým nejvíce a podniková demokracie nejméně, z hlediska praktické realizovatelnosti v současné době si na tom patrně stojí naopak podniková demokracie nejlépe a Parecon nejhůře. Samosprávná demokracie je pak z obou hledisek umístěna někde uprostřed mezi modelem prvním a druhým.

Různé druhy ekonomické demokracie, ať už jsou nazývány demokratickým socialismem či jinak, mohou samozřejmě zahrnovat ještě další prvky, které jsem musel v tomto krátkém příspěvku nechat stranou. Některé uvedené návrhy na demokracii v ekonomice mají již své komplexní historické paralely, včetně pokusů o zavedení prvků ekonomické demokracie v Československu v 60. letech, poté v druhé polovině 80. let a opět na počátku 90. let. Ačkoli žádná z těchto snah nevyšla v rozvinutou realizaci, stávají se dnes Ota Šik, Jaroslav Vanek a další významné osobnosti opět inspirací pro současné a budoucí uspořádání ekonomiky.

Na závěr bych chtěl zdůraznit, že při prosazování ekonomické demokracie nejde pouze o ni samou, ale také o to, že politická demokracie pro svoji skutečnou realizaci vyžaduje demokracii ekonomickou. V tomto smyslu je požadavek ekonomické demokracie formulován také v návaznosti na požadavek demokracie politické, která však sama není zatím dostatečně realizována. Rozvinutí politické demokracie přitom vyžaduje zapojit do politiky více prvků v podobě referenda, občanské iniciativy, deliberativní demokracie a dalších motivů, které mohou zpětně opět posílit ekonomickou demokracii a tím i sociální spravedlnost.

0 alternativách

Michael Hauser (Socialistický kruh)

Minulý režim jako alternativa

Jak mnozí cítí, žijeme v době, kdy je něco zásadně špatně, jenže zatím nikdo dost jasně neví, co a co z toho všeho bude. Tušíme hluboké změny probíhající v liberálním kapitalismu, vnímáme krizový stav téměř všeho, přestáváme věřit, že věci zůstanou, jak jsou. A proto přichází doba hledání alternativ. Svědčí o tom už jenom to, že nedávno u nás vznikly hned tři platformy, které mají v názvu slovo alternativa: Alternativa Zdola, Velké fórum alternativ, Pražská škola alternativ. Jejich význam je samozřejmě nepopíratelný. Do našeho ztuhlého veřejného prostoru vnášejí prvek neklidu, otevírají nové politické možnosti a jiný pohled na věci. Pokusme se však toto volání po alternativách zařadit do širších souvislostí a pochopit je jako příslušecné znamení doby.

Nejprve se můžeme ptát, o čem vypovídá samotné slovo alternativa. „Alternativa“ je výraz podobného druhu jako termín Jínakost, který svého času používal Václav Havel. „Alternativa“ je z latinského „alter“ (druhý, jiný) a neznamená nic jiného než to, že je tu ještě jiná možnost. To, co je, není uzavřené. Toto Jiné však zůstává pouze nějak Jiné. Když vyjdeme od významu slova, napadne nás, že je to obdoba „něcismu,“ výrazu Tomáše Halíka, jímž označuje přesvědčení, že Něco je nad námi, ale nevím co.

Nevyjadřuje hledání alternativ podobně rozpoložení? Není to cosi jako politický „něcismus“? Jsme přesvědčeni, že je možné Něco jiného, než co je, nějaký jiný svět, ale nemáme pro něj žádná určitější pojmenování. Kdybychom v současné situaci tomuto Něco dali tvar a pojmenovali je, začalo by štěpení. Jedni by řekli, ano, ale ještě tomu něco chybí, další by řekli, ne to není ono, my to nazýváme jinak. Těchto pojmenování by se vyrojilo asi tolik, kolik je názvů pro současnou dobu. Jediné, na čem se nyní shodneme, je právě toto Něco, a proto nezbyvá než mluvit o alternativě či alternativách. Ano, nejsme zatím ani tak daleko, abychom se dohodli na tom, zda hledáme alternativu nebo alternativy.

Obecně lze v souvislosti s tímto pojmem rozlišit tři fáze. V dnešním sloupku se zaměřím na fázi první. Nejprve máme jen jednu možnost, a to je, co právě máme. Jsme spokojeni a nepotřebujeme nic jiného. Když to převedeme na naši nedávnou politickou minulost, tak je to doba po ustavení polistopadového režimu, tedy zhruba devadesátá léta. Pokud někdo hovořil o alternativě, byl automaticky označen za přítele starých pořádků nebo za člověka, který chce řád, jenž bude horší (méně svobodný), než je ten stávající.

I v této „přítakávající“ fázi tu určitá alternativa existuje, jenom to je alternativa toho horšího. Tak je to proto, že každý řád, struktura, pojem potřebuje ke svému sebevymezení to, co mu je vnější. Tento vnějšek pak umožňuje, aby se ohraničil a získal svou totožnost. O tom píše Hegel ve své Logice: pojem obsahuje svůj vnějšek, svou vlastní negaci. Myšlenka, která se v různých variacích ozývá i v současné politické teorii, např. u Étiennea Balibara. Ten se ptá, jak asi vznikne „evropský lid“, když tu zatím chybí jeho „vnějšek“, ti, kteří k němu nepatří. Nenastává jeho sebevymezení a evropský lid nemůže vystoupit jako politický subjekt.

Alternativa jako obecné označení něčeho jiného, než je, nemusí mít jen pozitivní význam. Nový režim potřebuje svou odstrašující alternativu, aby se vymezil a ustanovil se. Proto není žádná náhoda, že minulý režim začal vystupovat jako jediná alternativa toho polistopadového. A minulý režim se jako vnějšek vepsal do jeho vnitřku, neboť ten se ustanovoval tak, že se řeklo: „Nejsme jako oni,“ a to nakonec znamenalo, že chceme opak toho, co bylo v minulém režimu.

Polistopadový režim je tak stále závislý na tom minulém. To vidíme nejen na způsobu privatizace nebo zahraniční politice, které v převrácené podobě opakuji způsob znárodnění nebo upnutí se k SSSR v minulém režimu.

Ale tak je to třeba i v české kinematografii, např. v tom, jak se znázorňuje postava rudoarmějce. Musí to být opak jeho glorifikace v minulém režimu, a proto v kterémkoliv filmu se objeví, vystupuje jako zloděj hodinek.

Minulý režim je a nadále zůstane součástí toho současného. Polistopadový režim jej při svém vzniku použil jako svou odstrašující alternativu a od té doby je v něm přítomen. Má strašidelnou podobu, ale toto strašidlo nelze nadobro vymýtit, ale pouze učinit neviditelným a bezmocným. Dalo by se to upřesnit tak, že minulý režim je v tom současném přítomen ve formě své negace. Antikomunismus je pak ten neúčinnější způsob, jak minulý režim udržovat naživu, neboť tuto negaci rozehrává.

Ze scény by minulý režim jako strašidelná alternativa odešel až tehdy, kdyby se prosadila alternativa k tomu současnému. Tedy až po vzniku nějakého nového uspořádání.

Kapitalismus jako alternativa

Marx píše, že jeho pobyt v Londýně není jenom souhra náhod, ale že je to místo, z něhož lze nejlépe pozorovat vývoj kapitalismu. Británie byla tehdy nejdál, a pro tehdejší dobu představovala to, co Spojené státy ve dvacátém století, tahouna celého kapitalistického systému. Kdyby Marx žil ve dvacátém století, pravděpodobně by si jako svou pozorovatelnou zvolil New York.

Co se týká vývoje alternativ, jsme na správném místě, postkomunistické země jsou výtečnou pozorovatelnou. Těžko by se hledalo jiné místo, na němž dochází k takovému přepólování. Během posledních dvaceti let mnozí udělali několik kotrmelců a několikrát proměnili své pojetí alternativ, jak můžeme vyčíst z průzkumů veřejného mínění, které se na to dotazovaly. V listopadu 89 se většina lidí přikláníla k tomu, že alternativou není kapitalismus, nýbrž nějaká forma socialismu (buď skandinávského typu, nebo zásadně přebudovaný socialismus minulého režimu). Pouze tři procenta obyvatel si výslovně přála kapitalismus.

Tehdy se ukázkovým způsobem projevilo, jaký je vztah kapitalismu a demokracie. Kapitalismus v celých svých dějinách nebyl nikdy bezprostředním předmětem demokratického hlasování. Nikdy se neprosadil na základě rozhodnutí většiny vyjádřeného ve volbách, nýbrž se ve společnosti zabydloval tak řečeno za jejími zády. Jeho hlavním trikem je, že působí jako živelná, přirozená síla, která tu prostě je. Kdo se mu staví do cesty, tak se podobá tomu, kdo se vzpouzí střídání ročních dob. Kapitalismus jako způsob produkce založený na soukromém vlastnictví produkčních prostředků, se prosazoval několik staletí (historikové kapitalismu jako Fernand Braudel vidí jeho zárodky už v italských městech 13. století). Tato pozvolnost a zdánlivá přirozenost bránila tomu, aby se o něm hlasovalo. Dalším důvodem je, že projevoval nevidanou ekonomickou a inovativní sílu a dokázal produkovat zboží, jež svou láčí boří všechny čínské zdi, jak říká Marx a Engels v Komunistickém manifestu.

Začátek devadesátých let v postkomunistických zemích se však tomu vymykal. Kapitalismus nepůsobil jako něco přirozeného a hypoteticky tu existovaly různé cesty. Toto krátké období se dá nazvat jako utopická perioda polistopadové demokracie. Budoucnost se zdála otevřená. Ti, kteří mluvili o nastávajících těžkostech, jako Ludvík Vaculík nebo Petr Pithart, se jevíli jako škarohlídi narušující sen o krásné budoucnosti. Václav Havel hovořil o tom, že se obejdeme bez politických stran a jejich vzájemné revnivosti. Všichni slušní lidé se dohodnou na tom, co je dobré, a přes názorové rozdíly začnou spolupracovat na vytvoření lepších poměrů. To byl utopický rozměr Občanského fóra, které mělo být sdružením všech politicky aktivních slušných lidí.

Byly to zcela unikátní podmínky. Kdyby tenkrát někdo na velkých listopadových demonstracích vystoupil s tím, že jedinou alternativou je kapitalismus, lidé by ho asi vypískali. Byla tu šance demokraticky rozhodnout, jak se postavit ke kapitalismu.

Jenže tu zároveň působilo zdání, že základních jstot, jako je zaměstnání, dostupné bydlení, podpora kultury, se nikdo nedotkne. Minulý režim také vyvolával zdání, že některé věci jsou přirozené. Když odešel ze scény, tak si mnoho lidí nadále myslelo, že to tak opravdu je a není třeba bojovat. Stávky nebo další formy odporu se naopak jevíli jako něco nepřirozeného.

V této utopické periodě se střetávala možnost i nemožnost rozhodnout o kapitalismu jako alternativě. Ale možnost rozhodnout byla nejspíš pouze hypotetická, protože tu nebylo uskupení nebo strana, která by předložila nekapitalistickou partituru a zároveň jasně odmítla minulý režim. Byla tu sice Levá alternativa, součást Občanského fóra, ale ta zůstala na okraji. I kdyby detailně rozpracovala nekapitalistickou alternativu, měla málo šancí na úspěch.

V oné utopické periodě lidé nevěřili, že může přijít kapitalismus jako nelítostný asociální systém. Bylo to zdání, které vyprodukoval minulý režim. Jednak tím, že sociální jistoty učinil něčím přirozeným, a jednak tím, jak o kapitalismu mluvila jeho propaganda. Když se hlásalo, že lidé na západě žijí v chatrčích, bylo všem jasné, že opak je pravdou. A konečným účinkem této propagandy bylo, že kapitalismus se nezdál tak hrozný.

V poslední instanci to byl paradoxně minulý režim, jeho propaganda a ideologie, co způsobilo, že kapitalismus se nakonec stal jedinou alternativou. Alternativou, která se prosadila pod jiným jménem.

Sociální stát jako alternativa

V předchozích dvou částech jsem se věnoval první fázi vývoje alternativ. Jednalo se o to, že minulý režim a kapitalismus jsou ve vzájemném sepětí. Polistopadový režim vznikl jako negace toho minulého, ale ne jako odpojení od něho ve stylu „tlusté čáry za minulostí“. Minulý režim přežívá v současném jako jeho strašidelná alternativa. V polistopadovém režimu se pak prosadil kapitalismus proto tak snadno, že vlivem propagandy a sociálních jistot minulého režimu se dlouho zdálo, že kapitalismus neexistuje, že je to zastaralá ideologická konstrukce. My nežijeme v kapitalismu, nýbrž v tržním hospodářství. To vyvolávalo pocit svobody. Tržní hospodářství působilo jako území vysvobozené z dusivého sevření státního plánování a státu vůbec.

Neoliberální ideologie provedla hegemonickou operaci a vytvořila rovnici „kapitalismus = trh = svoboda“, jak o tom mluví Laclau a Mouffová. Tato operace znamená, že ten, kdo je proti trhu nebo dokonce kapitalismu, je proti svobodě. Hegemonii, tj. vůdčí postavení, získává ten směr, jemuž se podaří propojit svou doktrínu s pojmy, které mají v dané době společenskou odezvu, jako je svoboda, individualismus, pluralita. Hegemonie neoliberalismu se projevuje třeba v tom, že kapitalismus přejmenovaný na tržní hospodářství vystupuje jako přirozený základ politické svobody. Anebo v tom, že se všechny návrhy na jeho překonání onálepkují jako blouznivá a nebezpečná utopie.

Neoliberální hegemonie působí i v politických stranách, které se neoliberalismu stavějí na odpor nebo to aspoň říkají, tedy ve stranách sociálně demokratického typu. Cílem už není socialismus, jak tomu bylo během dvaceti-třiceti poválečných let u Labor Party a většiny ostatních stran Socialistické internacionály: sociální stát měl být mezistupněm mezi kapitalismem a socialismem. Jejich programy i reálná politika nyní vychází z toho, že socialismus je utopie a že kapitalismus - neoliberalismem převlečený za tržní hospodářství - je přirozený základ každé funkční ekonomiky.

Hlavní starostí těchto stran je pak udržovat přívlastky. Pečovat o to, aby „tržní hospodářství“ (neoliberální ideologický produkt) bylo sociální, spravedlivé, ekologické... Zápas s neoliberalismem je tak součástí samotného neoliberalismu. Neoliberální hegemonie určuje způsob pojmenovávání věcí a obzory politického myšlení i u svého oponenta. Socialismus je opuštěn jako utopie a na jeho místo je dosazen sociální stát. „Zmoudření“ sociálních demokracií je jako zmoudření toho, kdo pochopil, že usiloval o nemožné.

Jenže neoliberální hegemonie způsobuje, že se i sociální stát začíná jevit jako utopie. Je něco takového ještě možné, když sociální demokracie je pod vlivem neoliberální hegemonie a podle ní posuzuje, co je to utopie? Nebyl poválečný sociální stát mj. umožněn tím, že tu byla jiná hegemonie, v níž vládla hesla jako „vyžeňme chudobu“ a obzorem byl socialismus? Jakmile socialismus vypadl ze hry, začíná ze hry vypadávat i sociální stát. Dnes však stojí otázka jinak. Dá se v současných souvislostech zopakovat to, co se podařilo sociálně demokratickým stranám po druhé světové válce? Můžeme napodobit tehdejší politické počínání a znovu vybudovat sociální stát? Ti, kteří věří v opakování sociálního státu, většinou přehlížejí základní rozdíly mezi tehdejší

a dnešní situací. Poválečný kapitalismus byl ve fázi, kterou Giovanni Arrighi nazývá jako produkční. Hlavním zdrojem zisku byla produkce zboží, tj. produktivní investice, výstavba nových produkčních jednotek, které vytvářely pracovní místa. Kapitál měl ekonomický zájem na tom, aby tu byl sociální stát, který zajistí kvalifikovanou a sociálně zajištěnou pracovní sílu. Tento ekonomický zájem kapitálu byl hlavním pilířem sociálního státu, a proto sociální demokracie mohla rozvíjet sociální politiku.

Pak ale přišla fáze finanční, v níž hlavním zdrojem zisku je finanční kapitál. Od toho se odvíjejí jevy, jako je globalizace nebo „kasínový“ kapitalismus. Finanční kapitál už nepotřebuje sociální stát. Vyžaduje stát neoliberalní, který omezí sociální výdaje, jež jsou pro něj neziskové. Růst zisku se už neváže na sociálně zajištěnou pracující sílu. Sociální demokracie se dostává do schizofrenní situace: musí respektovat finanční kapitál jako hlavní zdroj soukromého zisku a zároveň se pokoušet o sociální politiku. Kapitalismus, systém stojící na zvyšování soukromého zisku, dospěl do fáze, v níž se sociální stát proměnil v překážku, zátěž z minulosti, a tu ze sebe setřásá.

Tato schizofrenní situace klade sociální demokracii otázku, jež by se ještě nedávno zdála absurdní. Není zapotřebí přehodit pořadí strategických cílů poválečných sociálních demokracií (kapitalismus-sociální stát-socialismus)? Nestal se socialismus jako systém založený na společenském vlastnictví předpokladem sociálního státu (kapitalismus-socialismus-sociální stát)?

Komunismus jako alternativa

Někdy si člověk připadá jako v divadelní hře, kterou by mohl napsat Hegel. Konec vypadá jako začátek, ale v převrácené podobě. Na začátku, v první fázi alternativ, vystupuje minulý režim jako strašidelná alternativa, která pomáhá ustavit polistopadový neoliberalní kapitalismus. Pak se objevuje druhá fáze, v níž se jako alternativa jeví sociální stát. Je tu víra v sociální demokracii jako krotitele dravé zvíře. Až se naučí nové postupy nebo si vzpomene na ty staré, neoliberalní kapitalismus zkrátka a nechá se vést k sociálnímu státu.

Tato víra se však drolí. Ani za dvacet-třicet let, kdy vládne neoliberalismus, sociálně demokratické strany nedokázaly vztyčit hráze, které by neoliberalismus zastavily. Blairůvská třetí cesta selhala a nový recept není na světě. Sociálně demokraté tak používají podobnou rétoriku, jakou známe z minulého režimu: musíme být trpěliví. Sociální stát lze udržet nebo i rozvinout a jenom pesimisté tomu nevěří. Problémy jsou, ale pouze dočasné. Překonejte pesimismus a pomozte nám zdolávat překážky. Je třeba být optimistou, i když se realita stále více rozchází s naším cílem.

Pak přichází třetí fáze alternativ, jejímž začátkem byly demonstrace v Seattlu v roce 1999 a vznik alterglobalizačního hnutí. Když sociálně demokratické strany nedokázaly zadržet neoliberalismus, mnozí nesohlasili. Byl to nesouhlas nejen s neoliberalismem, ale i s kompromisy, které sociálně demokratické strany uzavřely s neoliberalismem. Na začátku bylo zjištění, že tu vlastně není žádná významná síla, která by se neoliberalismu postavila rázně na odpor. Alterglobalizační hnutí se dá chápat jako reakce na dlouhodobé selhávání levicových stran.

Jak je to s alternativou? Immanuel Wallerstein mluví o duchu Porto Alegre, o představě jiného světa. Heslo „Jiný svět je možný“ především vyjadřuje proměnu politické imaginace, lépe řečeno její opětovný nástup. Zde je vidět propast mezi duchem Porto Alegre a sociálně demokratickou politikou možného. U sociálně demokratických stran je sociální stát poslední hranicí politické představivosti. Nejde se dál než k představě, že sociální stát nám zůstane. Duch Porto Alegre k nám mluví tak, že je možné to, co se pro sociální demokracie stalo nemožným: zásadní změna světa, taková, že svět bude jiný.

Hlavní není to, jak přesně má tento svět vypadat, nýbrž probuzení politické imaginace nespoutané tím, co se zrovna jeví jako reálné. V tom tkví historický přínos alterglobalizačního hnutí. Bez probuzení politické imaginace by všechny alternativy působily jako pouhé konstrukce. Po celou dobu tu byly nějaké návrhy alternativ, ba rozpracované modely jiné společnosti, ať už tržní socialismus Aleca Noveho (viz jeho „Ekonomiku uskutečnitelného socialismu“), Albertova a Hahnelova participativní ekonomika, Parecon nebo Cockshottův a Cottrellův

kybersocialismus spojující kybernetické plánování s radikální demokracií (http://www.sok.bz/index.php?option=com_content&task=view&id=254&Itemid=28).

Nezáleží totiž jenom na tom, jestli existují návrhy alternativní společnosti, ale i na tom, zdali je tu hnutí, které nějakou alternativu hledá. Co duch Porto Alegre změnil, je vztah k těmto návrhům. Už nepůsobí pouze jako abstraktní teoretické diskuse, nýbrž také jako odpověď na to, co určité hnutí hledá.

Hlavním omezením alterglobalizačního hnutí však je, že se zaměřilo na boj s neoliberalismem, ale ne s kapitalismem. To byl jeden z důvodů, proč toto hnutí zůstalo nesoudržné a nedospělo k nějaké globální politické struktuře, která by něco reálného změnila. Proti neoliberalismu jsou konzervativci, socialisté, komunisté. Jejich shoda je zaplácena tím, že se neshodnou na pozitivně formulovaném programu. Je naším cílem návrat před neoliberalismus (nebo ještě dál), anebo překonání kapitalismu?

Ekonomická krize napomohla tím, že vrátila do hry pojem kapitalismus. To je změna perspektivy. Neoliberalismus se začíná chápat jako určitá varianta kapitalismu. Neběží jenom o neoliberalismus, protože problém leží hloub, na rovině celého socio-ekonomického systému, založeného na soukromé akumulaci bohatství. K tomu-to poznání se však dospívá oklikou, tím, že všechn odpor proti neoliberalismu, který zůstává pouze u kritiky neoliberalismu, se ukazuje jako bezúspěšný.

Jakmile se dostaneme až sem, pak se to s alternativami začíná vyjasňovat. Co je vlastně alternativou vůči kapitalismu? Alternativou je systém, který se zakládá na společném vlastnictví základních zdrojů bohatství. Ať už jej pojímáme jakkoliv, jako soustavu samosprávných ekonomických jednotek nebo systém participativního plánování, nevymyslíme přesnější název než komunismus. „Socialismus“ zůstává víceznačný. Za socialistu, třebaže národního, se může prohlásit i Hitler, za komunistu nikoliv. Komunismus je ono hledané slovo pro alternativu vůči dnešnímu systému.

Česká energetika – bída samozvané tradice

Milan Smrž (Eurosolar.cz)

Ani po fukušimské havárii nedošlo v České republice k seriózní a mnohostranné energetické debatě. Ani další obrovská jaderná katastrofa u nás nevyvolala výrazný posun veřejného mínění. Vedoucí političti představitelé se ještě v průběhu havárie, kdy ani nebyl znám rozsah škod, nechali slyšet, že nemají pochybnosti o správnosti českých jaderných plánů a že ve vytyčeném směru se bude pokračovat. Dostavba i limity. Všechny předchozí sliby byly porušeny. Tisk plný chvalozpěvů. Zdá se však, že veřejnost to akceptuje. Žádné protesty, žádné mítinky, žádná slyšitelná opozice. Diskusní chaty jsou přeplněny chválou (placenou?) nad rozhodnutím „moudrých projaderných“ vládařů. Jak reaguje česká veřejnost na rozhodnutí paní Merkelové, která si konečně uvědomila politickou a možná i ekologickou neudržitelnost neobnovitelné energetiky? Opět nadává na ekoteroristy, poukazuje na údajné budoucí německé blackouty způsobené odstavením jaderných elektráren, na to, jak budeme Německu prodávat svůj jaderný proud a jak se kvůli tomu u nás zdrazí a jak tomu paní kancléřka nerozumí. Pan Nečas se nechává slyšet, že do roku 2030 či 2050 se bez jaderné energie neobejdeme.

Opomíná ale dodat, že tou dobou bude podle Národního akčního plánu Německo v elektrině 100% obnovitelné. Mnozí tento plán považují za konzervativní. Němečtí Zelení chtějí stejného cíle dosáhnout do roku 2030; na území Německa existují desítky regionálních aktivit, které se zapojily do plánu koordinovaného kasselskou univerzitou – dosáhnout nezávislosti na jaderné a fosilně generované elektrině mezi lety 2015-30. Tyto aktivity zaujímají asi 20 % plochy celého státu. Jsou tyto plány chiméry?

V žádném případě nejsou. V celkové bilanci elektrického proudu měli koncem minulého roku naši sousedé 17,4 % (na počátku devadesátých let se nechala paní Merkelová slyšet, že v elektrické síti jsou možná jenom 4 % obnovitelně generované elektřiny), ale mezi jednotlivými zeměmi jsou propastné rozdíly. Již před dvěma lety měly některé spolkové země (Duryňsko, Sasko Anhaltsko) přes 30 % obnovitelné elektřiny v síti a Meklenburško-Pomořansko 45 procent. Od té doby vzrostl podíl obnovitelné elektřiny o 12 % relativních, poslední data ještě nejsou k dispozici, ale lze očekávat, že nejvyšší podíl obnovitelné elektřiny bude okolo 50 procent. Naopak například Hesensko, Severní Porýní Vestfálsko či Brémy nebo Berlín měly okolo 5 procent i výrazně méně.

V nejvýchodnější části Rakouska, v Burgenlandu, bude během 3 let 100 % obnovitelné elektřiny v síti. Již dnes je tam 60 % kombinací biomasy a větrné energie.

Nehledě na své sousedy chce ale český stát jednoznačně zachovávat tvrdou linii centralistického přístupu a to jak v energetice, tak i v dalších oblastech. Pokud možno žádná vlastní volba, žádná vlastní iniciativa.

Jak je to s jednotlivými zdroji? Mohou uspokojit evropskou spotřebu? A nebo jsou uvedené konkrétní příklady neopakovatelné?

Bezpochyby nejdůležitějším zdrojem je větrná energie. Větrná energie je v současné době nejdynamičtější se rozvíjejícím obnovitelným zdrojem. Podle Evropské větrné asociace EWEA byl v roce 2010 nárůst nainstalovaného výkonu v Evropě 10 GW a celkový výkon dosáhl 85 GW. Vedoucími zeměmi ve větrných instalacích jsou Německo a Španělsko. V Německu bylo ke konci roku 2010 instalováno celkem 27 GW, zatímco instalace větrné energie na hlavu je v ČR ve srovnání se SRN téměř 18 krát nižší.

Zajímavé jsou předpovědi výkonu větrné energie. Renomovaná mezinárodní energetická agentura IEA předpověděla v roce 2002 celkový instalovaný výkon větrné energie 64 GW v Evropě až na rok 2027, přičemž tohoto výkonu bylo dosaženo již v roce 2008. IEA se tedy zmyšlila o celých 19 let. Nejnovější prognóza pro SRN, kterou

vypracoval Frauenhoferův ústav ISET, předkládá potenciál 65 % elektřiny generované větrem, bez větru na moři (offshore).

Fotovoltaika, jakkoliv dnes u nás proklínaná, je budoucí královnou obnovitelných zdrojů s potenciálem okolo 30 % elektrické spotřeby. Za 3 roky dojde ke grid parity - cena elektřiny z vlastní fotovoltaiky bude levnější než ze zásuvky.

Biomasa je multitalentem. Může sloužit jako primární energetická surovina pro mnoho energetických procesů, ale i jako obnovitelná stavební hmota, či může zlepšovat kvalitu půdy a zachytit v ní uhlík a tím i vyšší množství vody, živin a mikroorganismů (biochar). Biomasu lze, na rozdíl od jiných obnovitelných zdrojů, skladovat bez velkých finančních a technologických nároků.

V České republice aspiruje biomasa, i s přihlédnutím ke společenské akceptovatelnosti, pravděpodobně na nejvýznamnější obnovitelný zdroj. Biomasa, to jsou organické zbytky z těžby dřeva, sklizňové zbytky, organický odpad různého původu a speciální energetické rostliny či jejich části, jako semena, z nichž se lisuje rostlinný olej. Energetické využití biomasy je opět velmi různorodé, od prostého spalování polen až k sofistikované kogeneraci s bioplynem či výrobě biopaliv syntetickým způsobem.

Energetické rostliny je třeba pěstovat jen na určité omezené rozloze a za použití šetrných a biologických metod. Pakliže se pěstují s množstvím umělých hnojiv, mají dlouhé transportní trasy, pakliže se energeticky zpracovávají jenom části rostlin, namísto aby se zpracovaly celé, nebo když se kvůli pěstování biopaliv zničí cenný biotop, pak je celkový proces energeticky nebo ekologicky negativní. Evropská legislativa v této souvislosti přijala směrnici, která na trhu povolí jen taková biopaliva, která budou představovat úsporu ve srovnání s ekvivalentem fosilních paliv alespoň 35 % emisí skleníkových plynů.

Při vyšší integraci obnovitelných zdrojů jsou nezbytnou komponentou celkového energetického systému inteligentní sítě, tzv. smart grids. Inteligentními sítěmi se zabývají jak tradiční velcí hráči energetického byznysu, tak i univerzity a specializované ústavy. Smart grids umožní přenášet vedle proudu i informace, které ve vzájemné interakci spotřebitele a dodavatele budou přinášet vzájemné profity. Hlavním nástrojem by měla být tvorba dynamické ceny.

Nejdůležitější výhodou smart grids bude snížení odběrových špiček, snížení rozdílů mezi maximálními a minimálními odběry, snížení spotřeby, řízení spotřebičů (např. nabíjení elektromobilů, zapínání elektrických bojlerů), řízení ceny podle okamžité nabídky proudu, plánování a příprava výroby i spotřeby podle předpovědi počasí, získávání dat spotřebitelského chování a podobně. Možnosti budoucích inteligentních sítí byly úspěšně testovány v německém projektu „Pereme se Sluncem“, který byl realizován v roce 2006.

Široká aplikace obnovitelných zdrojů není možná bez účinné akumulace. Existuje několik možností, ale mimořádně slibným se jeví nový systém, který byl navržen a pilotně odzkoušen ve Frauenhoferově institutu - výroba a skladování obnovitelného metanu. Přebytný proud, například z velkých větrných parků v moři, rozloží elektrolyzou vodu na vodík a kyslík. Pro vodík ale neexistuje žádná obecná distribuční síť a její vybudování by bylo velmi nákladné. Vodík dále bude reagovat s oxidem uhličitým za vzniku metanu. Obnovitelné získaný metan může být vtlačěn do vysokotlaké sítě zemního plynu a použit jako zdroj energie pro lokální kogeneraci, topení i pohon aut i procesní teplo. Potřebný oxid uhličitý může pocházet ze spalování biomasy, z čištění bioplynu či z atmosféry. Touto cestou lze využít výrobní špičky větrných parků a zajistit obnovitelnou energii pro decentrální využití. Pro metan je mnohem větší akumulační kapacita než pro elektřinu. V SRN existuje akumulace elektřiny v síti o velikosti 0,07 terawatthodin, ale schopnost akumulace metanu do plynového potrubí a plynových zásobníků je 200 terawatthodin, což odpovídá spotřebě plynu na tři měsíce. V letošním roce by měla být realizována jednotka o velikosti 10-20 MW, do provozu by měla jít v polovině roku 2012.

Nespornou výhodou obnovitelných zdrojů je nárůst stabilních a decentrálních pracovních míst ve výrobě, instalaci a údržbě jednotlivých zdrojů. Na rozdíl od mnohých jiných tato místa nebudou nikdy zrušena, ani nemohou být přesunuta do jiných, levnějších zemí, protože decentrální obnovitelné zdroje jsou napojeny na

lokální zdroje primární energie i infrastrukturu lokálních odběratelů. Regionálním přínosem jsou nejenom pracovní místa, ale i zvýšení lokálně přerozdělených daní a ekonomická a sociální revitalizace. Je nutné mít rovněž na zřeteli, že pracovní místa v oblasti obnovitelných energií jsou velmi rozmanitá od vědců, programátorů, techniků v různých oblastech až po obsluhu zařízení a traktoristy svázející biomasu.

Odstanění státního nebo skrytě státního monopolu energetické výroby výrazně posílí demokratický potenciál veřejnosti. Nelze si dobře představit demokratickou společnost dlouhodobě ovládanou monopolním dodavatelem energie jako nejvýsošnější komodity. Vidíme, že především konzervativní pravicové politické strany jsou propojeny s energetickým byznysem. V Německu v nedávné době pravicové unijní strany klíčovaly před zelenou protijadernou ofenzívou. V ČR není protijaderná politika nijak výrazně profilována, protože jádru fanů v podstatě všichni – občas i Strana zelených, ale na jachtu se šéfy velikých vládních stran jezdí energetičtí bossové. Totéž známe z Francie či Itálie. Situaci v USA každý dobře zná, ropné války se vedou na stále více místech. Minulá americká administrativa svým personálním obsazením připomínala více představenstvo ropného koncernu než politické těleso vzniklé demokratickou volbou. Energetické koncerny i politické strany si dobře uvědomují závislost společnosti na dostupné energii, a proto chtějí za každou cenu setrvávat na vizích centralizované energetiky. Jinak by přišly o mnoho peněz, spoustu vlivu i kapitál politického vlivu.

Často se říká, že obnovitelné zdroje jsou příliš drahé, a proto že je nutné počkat, až se zlevní. Již tato úvaha je protismyslná. Když budeme čekat, nikdo nebude zařízení vyrábět ani zlepšovat ani vymýšlet nové, a tak nebude důvod, proč by cena měla klesat. Odvětví zanikne.

Forum pro ekologicko-sociální tržní hospodářství počítlo poměr subvencí jednotlivých zdrojů v Německu. Během posledních 40 let bylo vynaloženo na podporu jádra celkem 185 miliard euro, na podporu černého uhlí 165, na hnědé uhlí 57 a na obnovitelné zdroje 28 miliard. Na podporu fosilně jaderných zdrojů tedy bylo za posledních 40 let vydáno téměř patnáctkrát více než na podporu obnovitelných zdrojů.

Na dvou amerických univerzitách Stanford a Davis byla vypracována studie, podle níž by celosvětová přestavba na obnovitelné zdroje do roku 2030 ve zdrojích stála 100.000 miliard dolarů. To je jistě obrovská suma, ale podle skupiny EWG by pouhé setrvání na současných primárních energetických zdrojích stálo, při pouhém zdražení o dvacet procent, celých 200.000 miliard dolarů.

Podle německého svazu BEE (Bundesverband Erneuerbare Energie) byl již v roce 2010 příplatek na obnovitelné zdroje jen o málo vyšší než nerealizované dovozy primární energie i nerealizované externí náklady. V roce 2015 budou již přínosy za nerealizované energetické dovozy dvojnásobné ve srovnání s podporou pro obnovitelné zdroje a nerealizované externality budou o málo vyšší. V roce 2020 budou nerealizované externí náklady dvou a půl násobné a nerealizované dovozy téměř desetinásobné. Neexistuje žádný ekonomický důvod, proč co nejrychleji nepřejít na obnovitelné zdroje.

Prakticky pro každou ekonomickou jednotku, ať se jedná o rodinu či stát, je dobré být pokud možno co nej-samostatnější. Zajištění energie, potravin a vody se mohou věnovat ti, kteří by jinak zůstali nezaměstnaní. Vedle ekonomických přínosů je také důležitý smysl vlastní existence. Uchopitelná a zcela konkrétní práce má blahodárný účinek na jednotlivce, rodinu i komunitu. Obnovitelné zdroje mají šanci stát se vizí společnosti, která chce být sociálně a ekologicky vnímavá a poctivá.

Ve světovém energetickém konceptu je rovněž velmi důležitý aspekt elementární spravedlnosti. V chudých rozvojových zemích je jeden a půl miliardy lidí, již nemají žádný přístup k energii. To jejich roli outsiderů v tomto světě stále zvyšuje. Jejich neblahá situace je řešitelná ve veliké míře právě decentrálními obnovitelnými zdroji, protože jedině tak lze zaručit energetickou a hospodářskou stabilitu. Trvalá a stále rostoucí závislost na energetických surovinách hrozí přerůst do politické závislosti, která se může stát vážnou bariérou rozvoje kterékoliv společnosti. Proměna energetického systému do decentrální obnovitelné formy tedy povede nejenom k čistějšímu a bezpečnějšímu světu, ale i ke světu spravedlivějšímu i demokratičtějšímu.

Intervence současného umění do veřejného prostoru I.

Historický kontext a motivace

Milan Kreuzzieger (Centrum globálních studií)

Herbert Marcuse napsal, že svět uměleckého díla je fikcí a je „nereálný“ v tradičně užívaném smyslu slova. Je však „nereálný“ ne proto, že umělecké dílo je méně reálné, ale proto, že obsahuje více a kvalitativně „jinou“, odlišnou realitu.⁵ Svět fikce či umění přesahuje „hranici“ každodenní reality, zvyků a zkušeností; umění mnohdy nabízí utopické vize, které v sobě nesou energii sociální a politické změny, nebo naopak podsouvají kukaččí vejce subverze. Marcuse rovněž upozorňoval, že tendenci vyspělých industriálních společností je neustále zvyšovat sociální kontrolu a prvky dominance. „Jednorozměrná“ společnost je společností, která se neutralizuje, homogenizuje a omezuje vlastní kritiku a redukuje možnosti alternativních projektů. Jakmile se umění stává součástí systému jednorozměrné společnosti, stává se konzervativním, usiluje o stabilizaci poměrů a přes vnějšíkovou rétoriku obhájí hodnoty establishmentu.

S časovým odstupem vidíme, že po rozpadu bipolárního světa v roce 1989 byl v bývalém „socialistickém“ bloku vyvolán dojem, že politický nepřítel byl navzdý poražen a roli politiky převzou schopní manažeři; využitím jejich schopností pak bude profitovat celá společnost. Umělci a umělkyně většinou považovali spojením kultury a politiky za něco nepatřičného a služebného. Pozůstatkem tohoto rozkolu, který se projevil depolitizací umění, jsou i současné názory tvrdící, že např. umění ve veřejném prostoru je něco pokleslého („Veřejný prostor nemá většinou nic společného s uměním, tedy sochařstvím, malbou, prostorovou tvorbou, anebo jen ve své pokleslé formě, a tak se o něj málokdo umění lačný zajímá.“ K. Gebauer). Moc ve skutečnosti nezmizela, ani se nerozplynula, ale pouze změnila svou strukturu a projevy. Cožpak umění může být nestranou a politicky neutrální činností? Cožpak není a nebylo součástí moci a procesů vytváření nadvlády a kontroly, ať stálo na straně těch, kteří s mocí budovali výhodnou alianci, nebo těch, jejichž cílem bylo podlomit rigidní režim a využít energii umění k dosažení změny? Je zřejmé, že umění nevzniká v izolované sféře řízené jen svými vlastními zákony, ale je vytvářeno v intenzivní interakci v určitém politickém, sociálním a historickém kontextu. Politický aspekt umění však není totožný s prosazováním určitých stranických ideologií či politických programů. Každá moc, která není otevřena požadavkům občanské společnosti, má tendenci si přisvojit přerozdělování veřejných prostředků, prosazovat hodnoty, které jsou blízké establishmentu a co nejdéle prodlužovat své výsadní postavení.

V této souvislosti je zajímavé sledovat, jak se od konce 90. let 20. století do umění znovu vrací potřeba vyjádřit názorové pozice a artikulovat současná politická a sociální témata způsobem, který není konformní s programem etablovaných politických stran. Je však třeba rozlišit několik důležitých postojů a pojmů a vysvětlit jejich význam vzhledem ke specifickému historickému kontextu.

Transformace identity v tzv. postsocialistickém („východním“) bloku

Důležitou otázkou je, jaké nové kulturní formy a projevy přinášejí změny, které nastaly po roce 1989 v prostoru bývalého „východního“ bloku. V 90. letech 20. století spolu soupeřilo několik různorodých tendencí: snahy „navázat“ na násilně přerušené, ale historicky už vzdálené období první republiky a na reformní atmosféru a demokratizační snahy 60. let se projevil spíš jen jako výzva či apel, protože byly zastíněny zásadní neoliberalní restrukturalizační národních prostorů a jejich začleněním do mechanismů evropské a globální výměny.

5 MARCUSE, Herbert, *The Aesthetic Dimension*. Boston: Beacon Press, 1977, s. 154.

V souvislosti s výraznou proměnou mnohdy schématicky chápané „východoevropské“ identity, kterou určují transnacionální a transkulturní procesy, je patrný stále sílící posun od společnosti primárně verbální a vázané na nacionálně chápané kulturní dědictví k více vizuálním a globálně užívaným médiím a praktikám. Transkulturní proměna dříve poměrně výrazně homogenizovaného národního prostoru a identity s sebou přináší polarizaci etnických a národních problémů i obnažení historických traumat, které jsou vyjadřovány uměleckou tvorbou (problém poválečného odsunu německého obyvatelstva z pohraničních oblastí, vlastní „totalitní“ minulosti ap.).

Aktivistické versus politické umění

Lucy R. Lippard ve svém textu „Trojan Horses: Activist Art and Power“⁶ rozlišuje mezi politickým a aktivistickým uměním. Ačkoli mnohdy je lze jen stěží rozlišit, toto odlišení může naznačit rozdílné přístupy. Politické umění je v západním světě často a záměrně spojováno jen s levicí, jako by zdánlivě „neproblematické“ a „nepolitické“ či konzervativní umění podporující establishment nebylo také vyjádřením politického stanoviska. Je například známo, že v době studené války bylo využíváno abstraktní umění jako symbol tvůrčí a politické svobody. Politické umění vyjadřuje výraznější zájem o sociální problémy, naproti tomu aktivistické umění je do sociální sféry přímo vtaženo díky osobnímu postoji a rozhodnutí umělce/umělkyně vyjádřit svůj kritický či odlišný postoj. Politické umění je spojeno s modernou, zvláště s obdobím 1. poloviny 20. stol., a její poněkud elitní představou o odlišitelnosti „vysokého“ umění a masové produkce. Politické umění reprezentuje kulturní umělecká elita, která mnohdy usluje o změnu režimu.

Aktivistické hnutí, které se někdy nazývá „hnutím za kulturní demokracii“⁷, směřuje spíše ke kritice dovnitř systému a jeho rekonstrukci. Je spojeno s různými komunitami a subkulturami, jde mu o postižení a vyjádření nějakého problému, otevírání příliš těsných hranic sociálního, kulturního, politického a ekonomického systému, soustřeďuje se na kritiku předpokladů, xenofobie, klientelismu, nadnárodního kapitalismu, zasazuje se o obhajobu práva na „odlišnost“ a uznání etnických, národních a sexuálních aj. minorit a skupin.

Důsledky intervencí do veřejného prostoru, jimiž jsou prostory města, instituce i média, nejsou mnohdy předvídatelné. Tento otevřený, sociálně interaktivní charakter aktivistického hnutí je jedním z jeho důležitých rysů a vymezuje i odlišnost od tradičního umění, které je založeno na statické galerijní prezentaci uměleckého artefaktu. Důraz na společenské vyjednávání a diskusi otevírá prostor pro demokratizaci umělecké tvorby, což je jeden z podstatných rysů umělecké tvorby od 60. let 20. století v tzv. západním světě. Aktivistické umění se už neomezuje jen na tradiční umělecká média a disciplíny. Často jsou využita veškerá dostupná média (od plakátů, grafického designu v široké škále až k internetu), postupy a taktiky (přednáška, workshop, výstava, film, video, performance, plakáty, distribuce informací – tisková zpráva ap.). Tato rozmanitost využitých forem a prostředků a zájem o sociální a politické problémy bývají mnohými kritiky aktivistického umění označovány jako důkaz neuměleckosti. Moc aktivistického umění spočívá spíše v ironickém odstupu a subverzivitě než v autoritativním projevu. Aktivisté obohatili hlavní proud umělecké tvorby o nové strategie a mnohé inovace, ale stejně tak z něj dokázali využít a transformovat umělecké zkušenosti v odlišných sociálních a politických kontextech.

Na rozdíl od Lucy Lippard, která se zaměřuje na aktivistické umění v USA, nás středoevropská a východoevropská historická zkušenost s kulturní politikou státu nutí tato odlišení více diferencovat a přidat ještě dogmatické politické umění. To má samozřejmě mnoho podob od socialistického realismu k projevům určité „tolerance“ či snižené ostražitosti v době rozpadu bipolárního modelu světa a pozvolného rozkladu režimu v době před rokem 1989. Obecnou vlastností politického dogmatického umění je to, že je vždy zjednodušenou ilustrací neměnných ideologických formulí a pravd. Dogmatické politické umění se vždy omezuje na uzavřený ideologický systém, který za proklamovanými abstraktními ideály skrývá vynucenou podporu a obhajobu vlastní legitimacy.

6 LIPPARD, „Trojan Horses...“, s. 341–358.

7 Lucy R. LIPPARD, „Trojan Horses: Activist Art and Power.“ In: WALLIS, Brian (ed.), *Art After Modernism: Rethinking Representation*. New York: The Museum of Contemporary Art, 1984., s. 341.

Veřejnost, veřejný prostor a vizuální kultura

Vztah veřejnosti k umění a vizuální kultuře je podmíněn představou o funkci a charakteru současného umění a roli umělce či umělkyně. Lidé často pociťují nedůvěru k umění, protože na současné umění uplatňují názor, že uměním může být pouze uzavřený objekt (obraz, socha ap.) – originální mistrovské dílo vytvořené pod vlivem geniální inspirace. 20. století však představu o tom, co je umění, značně změnilo a otevřelo cestu dematerializovaným formám umění (konceptuální umění ap.). Konceptuální dílo se může realizovat kdekoliv, ale nutně nemusí být uskutečněno a nemusí mít stabilní formu. Cesta k dematerializaci umění se zrychlila zvláště vpádem nových médií (video, využití počítačů, internetu apod.) na konci 20. století. Také představa o umělci jako geniálním stvořiteli (muži!) už není platná a udržitelná. Z delší časové perspektivy se ukazuje, že umělec-solitér je spíše výjimkou. V umění byla vždy důležitá určitá forma skupinové spolupráce. Umělec či umělkyně nezačíná tvorbu z ničeho, ale navazuje na to, co bylo vytvořeno, reaguje na širší sociální a politický kontext, v němž dílo získává smysl a žije svůj historicky proměnlivý život.

Umění vždy vstupovalo a vstupuje do veřejného prostoru a bylo prezentováno různým skupinám tvořícím veřejnost. Umění může pomoci objevovat a poukazovat na alternativní veřejnosti (marginalizované skupiny - ženy, etnické a sexuální menšiny ap.), kterým může pomoci získávat prostor a reinterpretovat jejich postavení v sociální struktuře společnosti.

Cyklus Současné umění ve veřejném prostoru

Hlavní témata a tématické okruhy, které v tomto cyklu budeme sledovat, jsou:

- Proměna identit po roce 1989, problém xenofobie a neonacismu, národních fobií a historických traumat.
- Kritika institucí, problém lidských práv a uznání marginalizovaných minorit.
- Problémy spojené s globalizací, mediální a informační společností.

V rámci tohoto cyklu v první polovině roku 2011 se budou prezentovat a diskutovat s účastníky setkání Tamara Moyzes a skupiny Rafani, Guma Guar a Pode Bal, kteří se nějakým způsobem vztahují a intervnují do veřejného prostoru a formulují současná sociální a politická témata z odlišných pozic.

Na Pražské škole alternativ se podílejí:

Ekumenická akademie Praha

Občanské sdružení Ekumenická akademie Praha (EAP) je nevládní nezisková organizace, která je aktivní od roku 1995 a zaměřuje se na otázky sociální spravedlnosti, udržitelného rozvoje, vztahů církve a společnosti, a ve významné míře otázkami vztahů Severu a Jihu. Záměrem akademie je vytvářet fórum pro otevřenou diskusi o těchto otázkách a to v široké spolupráci s partnerskými institucemi doma i v zahraničí. EAP se věnuje vzdělávání dospělých a mládeže formou přednášek, studijních pobytů, seminářů, konferencí, kampaní a publikační činnosti. Od roku 2004 EAP provozuje velkoobchod se spravedlivě obchodovaným zbožím (fair trade), má vlastní obchod a prodává fairtradové zboží prostřednictvím internetu. Výnosy z obchodních aktivit slouží k financování vzdělávacích programů. V roce 2005 EAP realizovala rozvojový projekt v Zambii, který zajistil z obnovitelných zdrojů elektrifikaci školy a zdravotního střediska.

EAP iniciovala českou koalici Milostivé léto (Jubilee Czech), zaměřenou na oddlužení chudých zemí; je členem Ekumenické asociace akademií a laických center v Evropě (Oikosnet), evropské sítě EURODAD (European Network on Debt and Development), organizace World Fair Trade Organisation, zakládajícím členem Českého fóra pro rozvojovou spolupráci (FoRS), Asociace pro Fair Trade, kampaně Česko proti chudobě, národní koalice Social Watch a podílí se na práci několika dalších evropských sítí nevládních organizací a spolupracuje s desítkami organizací doma i v zahraničí.

Pro zahraniční partnery organizuje studijní cesty a pobyty v Praze a České republice. Pro domácí veřejnost a organizace všeho druhu nabízíme semináře, školení, přednášky a prezentace. Bližší informace o aktuálních tématech naší práce naleznete na našich webových stránkách.

Kontakt:

Ekumenická akademie Praha
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel.: 272 737 077 (fax a záznamník), 272 733 044
Email: ekumakad@ekumakad.cz
Web: www.ekumakad.cz

**Ekumenická
akademie**

Fair & Bio

obchod s fair trade zbožím

Provozujeme maloobchod s produkty fair trade (kávou, čajem, čokoládou, kořením aj.), fair trade rukodělnými výrobky a dalším zbožím.

Fair&Bio obchod, Sokolovská 29, Praha 8 – Karlín (u metra Florenc)
Otvírací hodiny: pondělí - pátek 11.00 – 19.00
Tel.: 222 222 561

Alternativa Zdola

Globální ekonomická krize prvního desetiletí 21. století signalizuje hluboké problémy systému, který čerpá omezené přírodní zdroje bez valného ohledu k regeneračním schopnostem naší planety, vyrábí stále více zboží pro uměle vyvolávané potřeby a přitom systematicky zadlužuje konečné spotřebitele, nebyvale rozšiřuje příjmovou a majetkovou nerovnost mezi lidmi a odsouvá stále více lidí na okraj společnosti. Domníváme se, že tyto dlouhodobé problémy systému nebudou odstraněny obnovou hospodářského růstu, ale jejich řešení bude vyžadovat zásadní úpravy modelů ekonomických a společenských aktivit. Z těchto důvodů je nutné, aby se občané stali spolutvůrci potřebných změn, nespolehali se pasivně na politiky, ale aktivně navrhovali, zkoušeli a zaváděli přijatelné alternativní postupy.

V České republice existuje velké množství organizací a hnutí, které se zabývají teoretickým i praktickým rozvojem alternativního systému zdola. Úsilí o změnu je však často dílčí a roztržštěné, a proto se domníváme, že je na čase tyto různé aktivity propojovat, spojovat síly a spolupracovat na solidární a všestranně prospěšné bázi. Jedním z našich cílů je proto vytvoření propojené sítě organizací různého typu. Mohou to být družstva, ekologická, genderová či duchovní hnutí a další iniciativy a místní organizace politických stran, jedno však budou mít společné - hledají alternativy k současnému neudržitelnému systému a spoléhají přitom na aktivity zdola. Tato pestrá síť zahrnuje i spolupráci se zahraničím (s prvními kontakty na Slovensku, v Německu a Rakousku).

Stavíme na hodnotách, jimiž jsou především:

- svoboda vyjádřená v možnosti skutečného výběru životních cest, včetně nekonzumního způsobu života,
- rovnost, kterou ale neztotožňujeme s rovnostářstvím,
- přímá demokracie, neboť se domníváme, že lidé jsou dostatečně způsobilí na to, aby o společných záležitostech mohli rozhodovat sami,
- spolupráce a solidarita jako nezbytné podmínky pro rozvoj místní samosprávy a komunitního života,
- spravedlnost, která je podmínkou fungující spolupráce,
- udržitelnost veškerých, nejen ekonomických aktivit a
- tvorba a ochrana životního prostředí, tvořící základní rámec našeho uvažování.

Institucionální základ pro společnost, která by mohla naplňovat takové cíle, vidíme v samosprávné síti občanských komunit, spolupracujících nejen na úrovni ekonomické, ale i politické a kulturní. Neznamená to však, že chceme předkládat nějaký jediný správný vzor k následování - naopak v různorodosti a pestrosti vidíme sílu naší sítě.

Jde nám především o to, aby stávající organizace či hnutí vystupovaly z izolace a navazovaly spolupráci jak mezi sebou, tak především s obcemi a nabízely jim odborné a organizační zázemí pro potřebné změny. Pokud takováto spolupráce odstraní duplicitu, shromáždí potřebnou odbornou kapacitu, propojí ty, kdo umí, i ty, kdo potřebují pomoc, dosáhne synergického efektu a může významně urychlit rozvoj „zdola“ a vrátit občanům zájem o věci obce a větší podíl na politickém rozhodování.

Kontakt:

Email: info@alternativazdola.cz

Web: www.alternativazdola.cz

Eurosolar – národní sekce evropského sdružení pro obnovitelné zdroje

Základním úkolem a cílem této organizace je úplná náhrada současně používané fosilní a jaderné energie obnovitelnými zdroji energie.

Evropská organizace má v současnosti 14 národních sekcí. Byla založena v roce 1988 iniciativou politika SPD Hermanna Scheera, který byl prezidentem této organizace až do své smrti 14. října 2010. V dubnu 2011 byl jmenován posmrtně čestným prezidentem Eurosolaru. Evropská platforma vydává čtvrtletník Solarzeitalter, který má náklad 4000 kusů.

V roce 2001 inicioval Eurosolar založení Světové rady pro obnovitelné zdroje (WCRE) a s touto organizací stál u zrodu světové mezivládní organizace IRENA (International Renewable Energy Agency), která sdružuje vlády cca 140 zemí.

Evropská platforma Eurosolaru uděluje každoročně již více jak 15 let několik Evropských slunečních cen v oblastech projektů obnovitelné energie, měst a obcí iniciativních v zavádění obnovitelné energie, jednotlivcům, firmám i společnostem za jejich úsilí ve věci zavádění, výzkumu a podpory obnovitelných zdrojů. Vedle těchto aktivit se Eurosolar podílí na mnohých konferencích - například:

- Evropská konference „Sluneční energie v architektuře a urbanistice“
- Mezinárodní konference o skladování obnovitelné energie - IRES
- Konference o biomase: “Zemědělec jako energetický a surovinový hospodář“
- Konference “Městské podniky s obnovitelnými zdroji”.

Česká sekce byla založena v roce 2000, podepsala evropský statut, který ukládá národním sekcím mít ve svém programovém prohlášení cíl úplné náhrady soudobého energetického systému obnovitelným, a od té doby stále vyvíjí činnost v tomto smyslu. Česká sekce se zabývá především propagací obnovitelné energie na školách. Za poslední čtyři roky bylo uspořádáno přes sto přednášek v různých městech České republiky, převážně na gymnáziích, fakultách i na setkáních různých spolků a sdružení či na různých kulturních událostech.

Česká národní sekce má živé a navštěvované stránky, na nichž jsou uveřejňovány překladové články z časopisu Solarzeitalter, původní články a krátké zprávy ze světa a z domova týkající se ochrany klimatu, obnovitelných zdrojů, přírodních materiálů a další témata vždy s odkazy na původní zdroje.

Eurosolar vydává memoranda na základě aktuálního dění v politice obnovitelných zdrojů, zveřejňuje je na svých stránkách a zasílá je politikům do Parlamentu ČR.

Posledních jedenáct let uděluje české sluneční ceny vždy ve dvou kategoriích – v kategorii slunečního činu (projekty, výzkum, inovace...) a v oblasti slunečního slova (politická a mediální podpora) obnovitelných zdrojů energie.

Organizace pracuje na dobrovolné bázi nízkorozpočtovým způsobem a zásadně nepřijímá žádné granty od velkých energetických firem ani od ministerstva průmyslu a obchodu. Předsedou rady sdružení je Milan Smrž, který je rovněž viceprezidentem evropské asociace.

Kontakt:

Eurosolar

Truhlářská 11

110 00 Praha 1

Tel.: +420 222 314 564

Email: info@eurosolar.cz

Web: www.eurosolar.cz

www.eurosolar.org

Masarykova demokratická akademie

Masarykova demokratická akademie, o. s. je sociálnědemokratickým think-tankem, institucí popularizující hodnoty sociální demokracie, pořádající debaty, semináře a školení.

Funkci ředitele MDA vykonává od podzimu 2011 bývalý předseda české vlády a ČSSD Vladimír Špidla. Předsedou Představenstva MDA byl v únoru 2011 na tříleté funkční období zvolen místopředseda ČSSD Lubomír Zaorálek.

MDA vznikla v roce 1896 za účasti tehdejšího vůdce sociální demokracie Josefa Steinera a pozdějšího prvního československého prezidenta Tomáše G. Masaryka. V letech vlády KSČ byla její činnost přerušena. Až do roku 2009, kdy byla přejmenována, existovala jako Masarykova dělnická akademie.

MDA spolupracuje mimo jiné s německou politickou nadací Friedrich-Ebert-Stiftung, Evropským hnutím v ČR nebo Ekumenickou akademií. Ve spolupráci s FES pořádá mimo jiné školení pro začínající sociálně demokratické politiky a političky Akademie sociální demokracie.

Kontakty:

Masarykova demokratická akademie, o. s.

Hyberská 7, 110 00 Praha, CZ

+420 224 223 757

www.masarykovaakademie.cz

www.akademiesocdem.cz

Iniciativa ProAlt

Iniciativa pro kritiku reforem a na podporu alternativ ProAlt sdružuje lidi všech profesí, generací i názorů. Odmítá necitlivé plošné škrtky a reformy v oblasti důchodů, zdravotnictví, sociální a rodinné politiky, pracovního práva, školství, vědy a kultury, tak jak jsou připravovány současnou vládní koalicí. Chce těmto škrtům aktivně čelit.

Krátkodobým cílem ProAlt je zastavit nebo aspoň zmírnit reformy v těchto oblastech. Naším dlouhodobým cílem je vytvářet sebevědomou, aktivní, solidární a všestranně udržitelnou společnost.

Činnost jsme zahájili v srpnu 2010 zveřejněním prohlášení „Společnost se škrtnout nedá“. V národním i mezinárodním měřítku hájíme sociální spravedlnost, souměřitelnost ekonomického postavení společenských vrstev a skupin, ekologickou udržitelnost, solidaritu života na planetě a demokracii jako praktickou možnost každého občana ovlivňovat svůj život i věci veřejné. Odmítáme nárůst sociálních a ekonomických nerovností, ekologickou bezohlednost, privatizaci veřejného prostoru, statků a služeb a odsouvání občanů do role těch, kdo bezmocně přihlížejí rozhodování uzavřených elit.

Organizujeme se v pracovních skupinách, které sledují a řeší problematiku jednotlivých reforem a důležitých oblastí veřejné politiky. Debaty v tematických oblastech a jejich výsledky se snažíme propojovat. Kromě dlouhodobější práce na reformních tématech reagujeme i na aktuální politické události (například jmenování Romana Jocha poradcem premiéra).

Působíme odborně i aktivisticky. Pracujeme na analýzách vládních návrhů, dáváme je do kontextu evropského a světového vývoje a usilujeme o formulaci alternativ. Publikujeme v médiích a veřejně vystupujeme. Rozdáváme letáky a organizujeme petice. Pořádáme konference, demonstrace, happeningy a přímé akce. Víťáme ve svých řadách každého, kdo se chce postavit reformám připravovaným současnou vládou. Způsobů, jak to činit, je mnoho, a každý může v ProAltu najít své místo a roli.

Věříme, že společnost se škrtnout nedá.

Kontakt:

Martin Škabraha (tel.: 732 126 617, martin.skabraha@proalt.cz)

Ondřej Lánský (tel.: 605 983 616, ondrej.lansky@proalt.cz)

Tereza Stöckelová (tel.: 777 591 994, tereza.stockelova@proalt.cz)

Web: www.proalt.cz

Socialistický kruh – SOK

Socialistický kruh - SOK - je občanské sdružení rozvíjející levicové myšlení a umění jako prostředek hledání alternativ k současnému ekonomickému, politickému a ideologickému systému. SOK se snaží propojovat filosofii, sociologii, politologii, ekonomii, umění a usiluje o všestranné vzdělávání. Pokouší se oživit myšlenku socialismu jako svobodné a spravedlivé společnosti navzdory její diskreditaci minulým režimem. SOK pořádá přednášky, konference, workshopy a vyvíjí publikační činnost.

SOK se v první řadě orientuje na otázky obecného teoretického významu, jako je např. vztah mezi ekonomikou a demokracií, charakteristika kapitalismu 20. století a globalizace, povaha současných světových krizových tendencí. Naše teoretické úsilí je též zaměřeno na hledání demokratických alternativ k současnému neoliberalně kapitalistickému světovému řádu s jeho krizovými tendencemi. Vycházíme ze západních levicových teorií a společensko-vědních analýz s cílem vyvodit z nich závěry, vztahující se k palčivým otázkám dnešní doby. Věnujeme se západním levicovým autorům, jako je Harvey, Sweezy, Wallerstein, Baran, Arrighi, Mandel, Dumenil, Lévy, Cockshott, Cottrell. Jsou to vesměs autoři, jejichž dílo je u nás stále takřka neznámé. Překlady textů ze západní levicové teorie a další materiály zveřejňujeme na naší internetové stránce (<http://sok.bz>).

Pokoušíme se rovněž západní levicové myšlení zpřístupnit širší veřejnosti. Za tím účelem byla založena edice SOK, v níž dosud vyšlo na deset titulů.

Uvědomujeme si, že levice dnes nemá jasné a přesvědčivé odpovědi na naléhavé problémy současného světa. SOK se nechce omezovat jen a pouze na rovinu čistě teoretickou, nýbrž si též klade otázky týkající se současné světové i české politiky, postavení levice v dnešním světě a v naší zemi a dlouhodobého levicového programu.

Kontakt:

Email: sok@sok.bz

Web: <http://sok.bz>

Socialistická Solidarita (SocSol)

SocSol je organizací aktivistů, kteří jsou přesvědčeni, že kapitalismus nefunguje a musí být nahrazen jiným systémem. Jako alternativu nabízí systém, který nazývá socialismem zdola. Jedná se o systém samosprávných rad, jež rozhodují o politických i ekonomických otázkách. Demokracie zde není omezena na hlasování jednou za čtyři roky, ale proniká dennodenně všemi oblastmi života společnosti. To umožňuje začít vytvářet společnost bez nezaměstnanosti, bez chudoby, bez útlaku.

SocSol naprosto odmítá režimy bývalého východního bloku v ČSSR, SSSR, ale také v Číně, na Kubě atd. Považujeme je za tzv. státněkapitalistické režimy. Hlásí se k tradici levicové opozice vůči těmto režimům. SocSol se také zapojuje do nejrůznějších hnutí, která se snaží bojovat proti nejrůznějším nespravedlnostem. Od svého počátku byla iniciátorem nebo spoluiniciátorem Iniciativy proti rasismu, Iniciativy proti válce, Iniciativy Ne základnám, ProAltu a řady dalších. Organizovala výpravy na Evropská sociální fóra a účastnila se všech protestů proti úsporným opatřením a škrtnům.

Vydává měsíčník Solidaritu a zaznamenává zajímavé debaty a akce na TV Solidarita.

Kontakt:

www.socsol.cz

www.solidarita.tv

info@socsol.cz

Česká koalice Social Watch

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežit v chudobě.

Síť Social Watch vznikla v roce 1995 s cílem nezávisle sledovat dodržování závazků, přijatých na konferenci Organizace spojených národů o sociálním rozvoji v Kodani v roce 1995 a na Konferenci o ženách v Pekingu v témže roce. Na těchto konferencích bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních vedle míru a lidských práv.

Social Watch vydává každoroční zprávy o pokroku a nedostatcích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Výroční zprávy se staly první stálou monitorovací iniciativou v oblasti sociálního rozvoje a rovnosti pohlaví na národní úrovni a poprvé spojily tato dvě témata v nadnárodním měřítku.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

Česká koalice Social Watch vznikla v roce 2008 a hlavními tématy, na která se zaměřuje, jsou:

Chudoba a sociální práva
Rozvojová spolupráce
Genderová spravedlnost
Životní prostředí
Migranti a menšiny

Členy české koalice Social Watch jsou: Ekumenická akademie Praha, Gender Studies, Fórum 50 %, Trast pro ekonomiku a společnost, NESEHNUTÍ, Masarykova demokratická akademie, Eurosolar.

Další informace a publikace ke stažení naleznete na

www.socialwatch.cz
www.ekumakad.cz/cz/projekty/social-watch
www.socialwatch.org

V současné době koordinuje českou koalici Social Watch Ekumenická akademie Praha.

Kontakt:

Ekumenická akademie Praha
Sokolovská 50,
186 00 Praha 8
Tel./fax: 272 737 077
Email: karolina@ekumakad.cz
Web: www.ekumakad.cz

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

Levá perspektiva

Jsmo občanským sdružením zaměřeným na:

Aktivity na obranu sociálně vyloučených, upozaděných a diskriminovaných lidí včetně prevence sociální exkluze. Provozujeme internetovou právní poradnu pomáhající zaměstnancům, nájemníkům a obětem exekucí a za pomoci dobrovolníků bychom dále chtěli zlepšit a rozšířit její služby. Aktivně vystupujeme proti fašismu, rasismu, homofobii a všem formám diskriminace. Chceme rovněž spolupracovat na provozu sociálního centra, pomáhat lidem bez domova, podílet se na emancipačních aktivitách obyvatel ghatt apod.

Provoz levicového, informačně-publicistického webu otevřeného autorům mimo kolektiv stávajících členů a sympatizantů Levé perspektivy. Důraz chceme klást jednak na výše zmíněnou tematiku, tak rovněž na sociální a hospodářské zájmy zaměstnanců, nezaměstnaných, seniorů apod. Chceme se vymezovat jak proti liberalismu, který ignoruje sociálně-ekonomické, třídní kořeny a aspekty rasismu a fašismu, tak proti konspiračním teoriím a demagogii typu Holešovská výzva, které mnohdy přímo otevírají prostor krajní pravici.

Pořádání letních kempů a zimních setkání se vzdělačně-odpočinkovým charakterem a cílem prohlubování diskuse a spolupráce v rámci české i mezinárodní levice.

Ve svých aktivitách navazujeme na činnost Nové antikapalistické levice (2009-13), která se v minulých letech angažovala v protivládním hnutí. Byli jsme vidět na velké demonstraci STOP vládě v dubnu 2012 na Václavském náměstí a na dalších demonstracích konaných v Praze, Brně a Ústí nad Labem. Na zmíněné demonstrace jsme mobilizovali veřejnost mimo jiné cestou petičních stánků.

Dále jsme se zapojili do řady antifašistických a antirasistických aktivit jako byly blokády pochodů a mítinků neonacistů v Brně, Liberci, Novém Bydžově, Kralupech a Drážďanech, ale také pietní akce v Lidicích, Letech, severočeském pohraničí a jinde.

Nadace Rosy Luxemburgové

Nadace Rosy Luxemburgové – Rosa Luxemburg Stiftung (RLS)
Varšavská kancelář RLS – regionální kancelář pro střední a východní Evropu

Nadace Rosy Luxemburgové se obecně zabývá politickým vzděláváním. Ideově je blízká německé politické straně DIE LINKE, která má vlastní frakci ve Spolkovém sněmu. Sídlo nadace se nachází v Berlíně, kde působí od roku 1990.

Nadace spolupracuje s mnoha partnery po celém světě. Od roku 2003 existuje regionální kancelář ve Varšavě, která má na starost následující země: Polsko, Českou republiku, Estonsko, Litvu, Lotyšsko, Slovensko a Maďarsko. Regionální kancelář pro střední a východní Evropu podporuje projekty, které se věnují otázkám integrace v rámci Evropské unie, sociální spravedlnosti a rovného postavení.

Další odkazy:

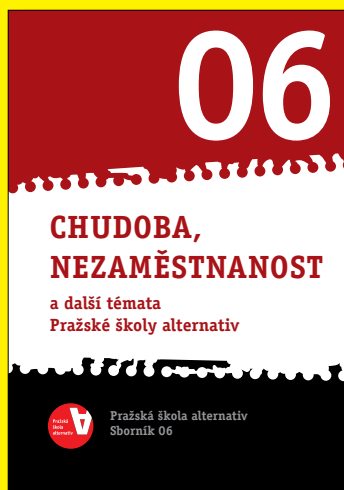
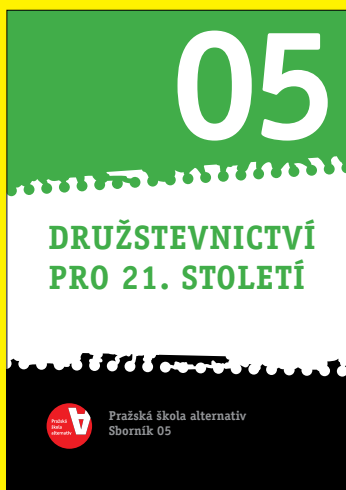
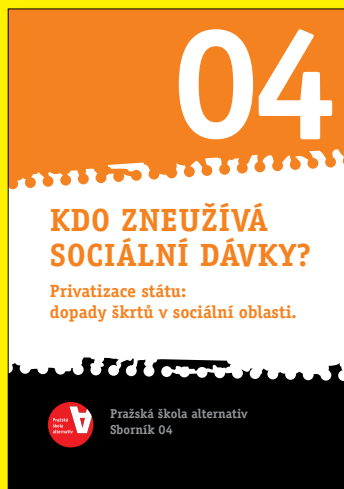
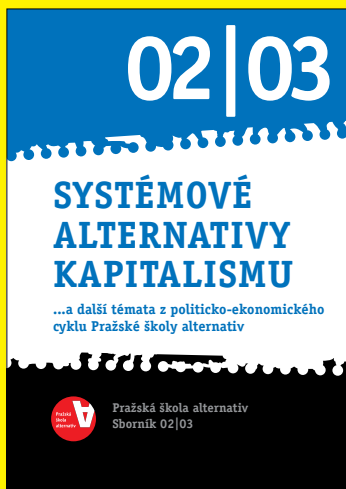
Varšavská kancelář RLS: www.rls.pl

Centrála nadace RLS v Berlíně: www.rosalux.de/stiftung.html

Sborník si můžete objednat na emailové adrese: alternativy@ekumakad.cz. Publikaci si můžete také vyzvednout osobně v obchodě Ekumenické akademie Praha Fair & Bio, Sokolovská 29, Praha 8 - Karlín. Jen 100 metrů od stanice metra Florenc. Otevřeno každý pracovní den od 11.00 do 19.00.

Pražská škola alternativ, podporovaná finančně Nadací Rosy Luxemburgové, nabízí v pravidelných intervalech přednášky, semináře a workshopy k aktuálním politickým, kulturním, ekologickým a ekonomickým tématům. Informace o akcích naleznete na www.skolaalternativ.cz.

Další sborníky jsou k dostání na akcích Pražské školy alternativ
nebo v obchodě Fair & Bio (Sokolovská 29, Praha 8).
Sborníky si také můžete objednat na adrese alternativy@ekumakad.cz
nebo stáhnout v PDF na www.skolaalternativ.cz.